

Monet Jobum, ut si quando pristinæ dignitati restituatur, omnem superbiam à se rejiciat, et elati animi fastum sùa sponte deponat; antequam novis à Deo afflictionibus vel invitus humilietur, et in ordinem redigatur. Altus enim ille et magnis assutus animis, qui potenter alii supra verticem aliorum atollitur, citò plerumque indignans ardorem concepit, et prono cursu humana imbecilitatis it scèp in furia, posuit non ratione definitas, sed impetu animi violenti et crudelitate. Hoc igitur motus coercere Jobum jubar, atque in alia potestate constitutum omni animi mansuetudine et humanitate ad inferiores sese accommodare, aequaliter complecti, quos dignitate et insignibus anteiret. Personarum autem cùm sit magna dissimilitudo varietas, sicut erga morigeros comen, et in suplices facilem ac indulgentem; sic erga ro-

dicat: Ne differas tumorē deponere, domine tribulatione cogaris.

OMNES ROBUSTOS FORTITUDINE. *Omnis motus*, etc., ut explicat D. Gregorius. Vel sensus est: Potentissimum violentiam adversus pauperes coercere. Cave ne quibus faveas, et quos ad reipublicam administrationem addubes, in pauperes et humiles violenti sint.

(Menochius.)

DEPONE MAGNITUDINEM, seu superbiam animi tui, abque tribulatione, id est, spontanea et ultra, neque excepta ut novis tribulationibus ad id compellaris a Deo. *Deponit* etiam omnes robustos fortitudine, quos hinc inde judices et executores constitutos habes; nam si pergas illis fovere, et ipsi violentie pauperes opprimit, ut solent, peccata illorum in te recidunt.

(Tirinus.)

Nunquam estimabit opes tuas, Deus scilicet, si te illis ab ira ejus redimerem volueris? Minime; nullis opibus eis iram averties aut placabis, ponam in te decretum effugies. Conf. Proverb. 10, 2. 77 h. I. non vociferationem denotat, ut supra, 50, 24; sed opulentiam, collato 77 opulentias, supra 34, 19, et Arab. amplitudo, commoditas, copia et potestas, à radice Hebrei vicina, amplius fui, opibus poluit. Ego notio ut nomen 77 h. I. sumamus, suadet et contextus, et illi respondens: omnes vites roboris, i. e., quidquid robori et potentia potes, quod et divite, visque magna opum, ut nomine 77, intelligi possunt; que series illudem possit 77 auri seu argenti significat summamus.

(Rosemuller.)

DEPONET, etc. Nam estimabit (vel estimatur) Deus scilicet, si illis te ab ira ejus redimere volueris? opes tuas? In equipollentibz divisa tua? sub. Divisa illi ultio? I. e.: illi opibus eam vitare possit? 77 cognitum est 77 opulentias. Job. 54, 19. An estimabit nobilitatem tuam? vel clamorem tuum? Nunquam potest deprecatio tua? sed 77 opes sign., ut Job. 50, v. 21. 77 sign., ordinare, inde estimare. Vide Job. 28, vers. 17.

ABSCHE TRIBULATIONE, etc. Non (sub. estimabit) auras, ut 77 sit radicale. Sed malum esse servile. Non angustia, sive, in angustia, scilicet quicunque estimabit opes tuas: Non in (vel, ne quidem in) angustia, alter ut non (sub. sis, vel manus) in angustia. Reliqua sic redditum: Et, vel nec, omnes vites (seu fatigations) roboris, sive potentias ut propterea te et manus eripiat. Aut ultima eorum qui valent robore? Heb.: Qui fortissimam robur, vel, corroborant vites. Eadem phrasis reperiunt Prov. 24, v. 5, Amos. 2, v. 11, vel 14. (Soprisos.)

DEPONE MAGNITUDINEM TUA ABSQUE TRIBULATIONE ET OMNES ROBUSTOS FORTITUDINE. Melius sic: An illi estimaret opes tuas? ne aurum quidem et omnia potestas vim.

(Grotius.)

bustos sive iniquos aliorum oppressores fortem seu rigidum vult esse atque severum.

Unde prudentissimus Jesus Sirach, de officio judicis agens, primas partes tribuit fortitudini dicens, Eccl. 7, 6: *Noli querre fieri iudex nisi uales irrumpe iniuriam, ne forte extimescas faciem potestis.* Ad quem planè modum S. Isidorus Pelusiota lib. 5, Epist. 175, optimi judicis effigiem delineans: *Judicem, inquit, oportet et sagacem et integrum esse, pudoreque ac blanditiis et metu superiore: nam cuivis horum effectuum succumbat, totam iudicij religionem obire.* Quamobrem atta mente David judicis istiusmodi affectibus omnibus graviter incipiens, ex persona Dei iudicium supremi Judicis sic alloquitur, Psal. 81, 2: *Usquequo iudicatis iniuriam, et facies peccatorum iniuriam?* Id est, quousque iniqua facitis iudicia? quousque opulentorum rationem et delectum habetis, usque indulgitis et favetis? quousque in gratiam potentiorum tenuiores condemnatis, non ad causam et ius, sed ad personas attendentes? Reprehendit quippe in iudicibus *reprobantes, personarum acceptationem, et uaderentur*, id est, numerum acceptationem: quae maxima sunt iudiciorum corrupte. Puteh autem Heraclota in commentatore ad istum Psalmi locum observat, *facie peccatorum dici pri diximus. Diuinitatum enim amatores appellavit peccatores; quia omnis qui divitias amat non veretur peccatum.* Sic illi sapienti. Unde tanquam ex re communice accidente credo natum diversum: *Omnis dives aut iniquus, aut iniqui heres.* Et in Evangelio dividit Mammona iniurias aucepuntur. Porro ad diligenter Jobum excitas subdit:

Vers. 20.—*NE PROTRAHAS NOCTEM UT ASCENDANT POPULI PRO EIS* (1). Commendat Jobo vigilantium, ve-

(1) Quasi dicat: Ne in longam noctem definies eos qui te convenient, ut possint ad sua redire negotia. Pro eis, pro se, pro rebus suis. (Menochius.) NE PROTRAHAS NOCTEM, iusti duxit sternit, vel commessando, sed tuis perinde ac tibi invigila: Ut ascendunt populi pro eis, id est, ut subdit et clementes tui possint tempore commodo pro causis et negotiis suis te semper interpellare. (Tirinus.)

Recitus sic: *Ne noce id mediteris quoniam populi exturbentur de locis suis.* Nam nocte, cum marinem vacat cogitationis animus, solent homines rationes querere ad ea implenda que maximè desiderant.

(Grotius.) N'allongez point la nuit et le temps de votre sommeil, afin que les peuples puissent monter jusqu'à vous, au lieu de ces personnes puissantes. Un interprète témoigne sur ce passage, qu'il faut sauter à l'heure des sens qu'on lui donne, parce qu'il ne trouve point qu'il revienne assez ni au texte de la Vulgate ni à l'Hebreu. Chaque interprète en effet a suivi un sens différent des autres; et c'est ce qui fait connaître la difficulté de s'arrêter à aucun. Cependant comme il fallait en exprimer quelqu'un, on a choisi celui-ci sans pretendre rejeter les autres. Selon ce sens, Eliu semble reprocher à Job, qu'il n'avait pas eu assez de soin autrefois de donner audience aux peuples pour juger leurs différends, et qu'il dormait trop longtemps; ce qui était cause que les peuples, c'est-à-dire les petits, ne pouvaient point lui parler dans le temps qu'ils leur eut été le plus favorable; mais que les riches et les puissants qui les oppriment, trouvaient seuls accès auprès de lui. La manière dont l'Hebreu s'exprime est

tans ne dormiendo vel comessando noctem protrahat, sed sibimetipsi subditusque invigile, ne ob eius in iudicando oscitantiam segnitissimum populus facta seditione in ipsum irritat, et ascendat sive insurgat *pro eis*, scilicet *robustis*, quorum versus precedenti mentionem fecerat, populi oppressoribus, quos non satis fortiter coeruerint ac prohibuerint. Cum enim istiusmodi seditiones ac tumultus populares non sine maximis civitatum ex provinciarum periculis accidunt, summopere providendum est principibus corundum praefectis ac iudicibus, ne per suam oscillantiam ac negligentiam hujusmodi male praebeant occasiōnem: quoniam eos non decet dormire noctem, ut ex Homero dio Chrysostomus Orat. 1 de Regno, sic monet: *Ne somnum quidem per totam noctem capere se debere putet, ut cui nullum sit otium ad socordium; immo vero ne vix quidem somnum videre, ut de bono consule siebat Cicero lib. 7 Epist. 50: Vigilantia mirificè fuit, qui suo toto Consulatu somnum non vidit. Ut vel bine videant, quam stricta lege teneant omnes diei partes publicis curis impendere, ne horas malè sive inutiliter colloquent: nam in primis scire debent id quod Marcellinus Ammannus lib. 29, graviter promulavit: Imperium curam esse salutis aliena. Quare principes ac iudices perspectue habere debent, se sibi minima natos esse, sed sui populi commodo et utilitati.*

Hie certè communis omnium sensus fuit jam inde ab eo tempore, quo philosophari homines atque in rerum cognitionem incumboere coepérunt; qui communibus tacitius suffragis, velut in Comitis universitatis, regium principatum inter marinas bellus delphino tribuerunt: non quid ille mirabilis in natando celeritate feratur, sed quid in eo insignis quedam vigilancia notetur atque celebretur. Delphinum enim rerum naturalium interpres ait, cum in summâ se aqua composuerit ad necessarium somnum capiendum, pondere corporis ferri ad immum solum, cuius contactu excitatus iterum ad summum se atollat, tum iterum subdat reciproco et perenni motu; adeò ut in medico illo somno et toties interrupto plus vigilare quam dormire videatur. Hoc igitur velut communis humani generis edictum est, vigilantium aut facere reges, aut regum esse maximè propriam, qui res multas atque magnas administrant.

Hie spectat peregrens Alciati emblemata, quo pingit delphinum anchora implexum cum hac inscriptione: *Principes suditorum incolumentur procurans. Quemadmodum enim Delphinus, teste Plinio lib. 18, futuram tempestatem prassagens, os prædilexens, ut hominum amator, si navem ventis agitatam offendit, tutius ut figuratur, anchoram quasi humano quodam*

beaucoup plus claire; car c'est un avis qu'Eliu donne à Job, de ne se point fatiguer durant la nuit à songer comment il pourroit renverser les peuples. Ce qui était un reproche beaucoup plus sanglant qu'il lui faisait; comme si toute son occupation, lorsqu'il ne dormait point dans la nuit, avait été autrefois de chercher divers moyens d'absorber le bien des peuples pour s'enrichir de leurs dépouilles. (Saez.)

Quod movit quosdam, ut 77-77 pro 77-77 possum censerent, hic te convertere placitum tibi.

Alii: *Cave tradas temet iniuriam, ita ut eligeres viam versus illam proper afflictionem*, i. e., nam afflictio elicer posset ut has partes eligeres. (Rosemuller.)

verba blasphemizie; fecisse tamen plurima avaræ et crudeliter et omnino tyranice cogitabat, licet sua ipsius cogitatio falleret; sed lingua antea exeruisse blasphemiam non putabat, quod nuper cap. 54, significavit cum dixit: *Quia addit super peccata sua blasphemiam;* scilicet ad antiquæ peccata novam blasphemiam. Unde patet verba illa: *Hanc enim cepisti sequi post misericordiam,* non ita accipienda, quasi Jobus justæ prius egisse, at misericordia instigante peccasse existimaretur; sed quasi præteritis sclerulus novum illum horrendumque blasphemiam peccatum apponerest è multis capitibus conflatum, puta ex assertione proprie justitiae et reprehensione divine providentiae. Ita Sanctus noster et Joannes à Iesu Maria, et ante illos S. Gregorius lib. 26 Moralium, cap. 29: *Iniquitatem,* inquit, *post misericordiam sequitur, quia post mala, que pro correctione sustinet, ferventi corde impunitias se faciunt inflammat.* Quod B. Jobum perpetrata Eliu credidit, qui *enim inter flagella popularis effari vocibus audiuit; videlicet nesciens, quia omnia quid dixit, non hoc de iniunctis impunitias, sed de virtute veritatis protulit; quia ab interni iudicia sententias nec cuncta se justificare erravit.*

VERS. 22.—*ECCLESIA EXCELSUS IN FORTITUDINE SUA, ET NULLUS EI SIMILIS IN LEGISLATIBUS* (1). Optarunt Jobus examen, et rogavat cur ita eum Deus judicaret, aliaque id genus: quibus occurrit Eliu, Dei fortitudinem et sapientiam, cui nemo ex legislatoribus parem adeptus esset, proponens, ut Jobus ligi divinæ colum subderet, bove consuleret calamitatem à Deo illatam, quam ex divina legis prescripto patienter ferre deberet. Sed quinam erant hi legislatores quibus Deum praefert? quos enim celebravit antiquitas, quoque refert D. Isidorus et ex illo Gratianus in Decreto: Moyses, qui leges dedit Hebreis, rex Phoronae Gracis, Mercurius Trismegistus Ægypti, Solon Atheniensibus, Lyceurgus Lacedemoniis, Numa Pomplii Romanis, etc.; omnes sunt posteriores ipso Eliu et Jobo. Legislatorum certè illo tempore erant tyranni, qui potentia et viribus pravebant, qui ceteros per vim sibi subjungabant, subiectos tenebant: hi leges imponebant secundum suæ tyrannidæ affectum, qui propteræ precipiebant id quod durum, asperum, impotabile ac sepius era impossibile.

(1) *En Duce excelsus est suo robe, omnia robe et potentia superat.* Alii, quia verbum in forma hiphil possum est, transitivæ vertunt: *Exaltat suo robe sciencet hominem,* ali: *Afficit, admiranda sua potentia servans ab interitu, qui illis imminebat.* Sed præstat intransitivi sumi, q. d.: Attolit scese robe suo. Sic hiphil et kal sepius convenient significatione intransitiva, *Exaltat sua* 20, 12, vid. et Exod. 20, 12, Deut. 23, 15, Ps. 25, 17. Ratione que movere Jobum debeat, ut ab istis peccatis desistat, denio petit Eliu à sublimi maiestate, perfectione, potentia et sapientia Dei, *מִן־כָּבֵד בְּרוּךְ דָּוִיד,* *Quis ei similis docebit?* nemo existat tam sapientia, qui quomodo agere debet, eum edocere possit. Unde in sapientissimâ sua directione est acquisendum, Aben-Esra conferit Ps. 32, 8. Alii capiunt *הַנֶּאֱמָן* h. l. significatione Aramei *תְּסִירָה בְּרוּךְ דָּוִיד.* Ita Alexandrinus, qui *veritas* *veritatem.* (Rosenmüller.)

bile: Deus autem cum illis omnibus sit potentior, non tamen leges sue potentia commensuratas imponit, sed quo congruentia potestis ac facultati eorum quibus legem imponit. Hoc sensu potest intelligi id quod ad literam ex Christi persona dixit Isaías, postquam à Patre missum tanguum lapidem anguarem exhibet, Isaie 28, 17: *Et ponam in pondere iudicium.* In Hebreo est verbum *תְּשׁוֹבֵה* *sakal;* quod propriè est librare in staterâ aut bilance; eo modo quo apud eudem Isaiam, cap. 40, 12, dicitur Deus *librare in pondere montes, et colles in staterâ;* q. d., in bilance statere liberabo et ponderabo iudicium.

Judicij nomine sepius in Scripturâ sacrâ intelligitur lex, qua nihil aliud est quam iudicium quoddam rationis aut mentis legislatoris; quod tanquam sententia firma in subditos profertur. Ita David, Psal. 18, 10: *Judicat inquit, Domini vera justificato;* et iterum Psal. 118, 62: *Super iudicia tua justitia tua.* Et Deus ipse conqueritur apud Ezechielem, cap. 10, 15: *Quoniam iudiciam meum contempnerunt;* et apud Jeremiam, cap. 87: *Populus meus non intellexit iudicium Domini.* Hoc iudicium tradit quasi librando in staterâ. Ita enim fert legem suam evangelicam Christus, ut libret ac ponderet vires et facultates hominis, cui legem tradere parat; ut non sit majoris ponderis lex quam sit virtus propria, vel emendatica humeri illius cui est imponeenda. Phariseos arguit Christus Dominus, quoniam *alligant,* inquit Matth. 23, 4, *onera gravia et importunaria super humeros hominum;* quia ea precipiebant quae vires exceedebant humeri subditorum. Deus autem legem daturus ponderis prius quasi in una bilance vires hominis, ut lex in alia bilance posita non sit majoris ponderis quam ille portare aut sustinere possit. Hæc omni mirè complexus est diligens ille divina legis scrutator dicens Psal. 110, 8: *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in seculum seculi, facta in veritate et equitate.* Ubi expendit S. Basilius illud signum universale omnia. Non sunt mandata ejus talia ut unum sit justum et conveniens, alterum injustum et disconveniens: *Omnia mandata ejus fidelia;* id est, firma, summa firmitudine stabilitas; que propteræ nullà contraria constitutio abrogari possunt. Et meritò, quia omnia facta sunt in veritate et equitate. In veritate quidem; quia recta sunt, utpote summe veritatis intellectus divini conformia; ideoque, inquit S. Basilius, nihil obliqui, nihil tortuosi, nihil obscuri, sicut humane leges continent: in *equitate vero;* quia omnia secundum equitatem constituta sunt, ideoque possibilia. Non enim equum esset, ut Dominus sub gravi pena præcepiter seruo quod illi esset omnino impossibile. Deillis ipse David sit Psal. 118, 172: *Omnia mandata tua equitas:* Pagninus ex Hebreo veritatem iustitia. Talia ergo sunt ejus mandata, ut in se sint recta, et in ordine ad nos possibiliæ et convenientia. Justitia namque est, quæ equalitatem facit et attendit. Quare si iniqualia essent viribus nostris Dei favore orbatis, utique injusta essent: quod de mandatis divinis dici non potest, cum sint omnia in veritate et æquitate.

Præceptum quidem dilectionis inimici quibusdam est impossibile, quia videtur contra naturalem cuiusque inclinationem, quam nemo potest tollere: alii, contraria propria conservationi et saluti: nulla enim res conservari potest, si contraria non resistat et repugnet, ut docuit Aristoteles lib. 2 de Cœlo: alii, oppositum rationi et equitati, secundum quam siue justum est diligere diligenter, et benefacere benefaciens, videtur justum odisse odientem, et malefacere malefacienti; id namque est aquilatatem servare. Ita multi gentiles antiquitatem sentientes, immo et quoniam plorini qui se fides predicabant, ut ex Marcellino, Epist. 4, apud Augustinum, Justino Martyno in Apologo contra gentiles, S. Hieronymo in cap. 5 Matthæi et aliis Patribus constat. Verumtamen Deus noster, cui, ut dixit Eliu, *nullus ei similis in Legislatibus,* tam sapienter procedit ut legem istam promulgans et statuens simul rationes efficacissimas tradat, quibus demonstrat illam non impossibilem, nec injustam, nec rationi aut proprie utilitati contrariantem; quin potius possibilem, justam, secundum rationem, proprie utilitati ac salutem maxime convenientem. Hinc etiam illam ante Evangelium David divino instanti Spiritu agnoscit, et exactissime servavit, quando ab his in quos maxima beneficia contulerat, atrocissimis injuriis affactus, et ad mortem quasius, non tamen ipsos ultus est, sed etiam benignissime habuit, dicens Psal. 7, 5: *Si reddidi retrubentibus nisi malitia,* etc. Et alibi eandem sibi ut optimum viae ducam prefeci postulat cum ait Psal. 118, 53: *Legem pone nisi, Domine, viam justificationis tuarum, et exquiramus eam semper: da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.* Primum petit legem, qui sit via ad veram iustitiam et aquitatem tenendum. Ut enim annotavit B. Ambrosius in Psal. 118, Octonario quinti vers. 2, hæc debet esse precipua hominis cura, querere legem, secundum quam sine errore viam vita teneat, per quam justè virat, et ad vitam veram tendat, ad quod institutum expedit illam divinam admonitionem Jer. 6, 16: *Hæc dicit Dominus: State super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulare in eis, et invenietis refrigerium animabus vestris.* Stare autem super vias est attentissime considerare quenam via tenenda sit. Et certè nullum negotium gravius se potest homini offerre, quād non ad rectam viam tenendum pertinet: si enim ab eâ aberraverit, irreparabile malum incurrit. Propterea huic negotio summa est adhibenda cura magis quam pecunias, et quibusvis rebus seculari. Rectè ergo Deus clamat: *State super vias.* Et quoniam non potest homo à seipso veram viam inventire, hortatur Deus ut interroget et querat ab eo quo illam potest docere Psal. 118, 53: *Interrogate de semitis antiquis, id est, securis et certis, quas antiqui Patres teneuerunt.* David itaque desiderans rectam viam tenere, à Deo postulat ut eam sibi designet et statuat dicens: *Legem pone mihi, Domine, viam justificationis tuarum.* Et rectè quidem ad Deum ipsum recurrit: primò, quia leges imponere proprium est re-

gium et dominorum: quā de causâ qui regnat dicuntur *Legum conditores, qui justa decernunt,* Prov. 8, 15. Dominus est qui legem imponit servo; Rex qui legem in Republicâ statuit. Intelligens ergo David supremam Dei potestatem et absolutum dominium, seque illius servum profectis, legem sibi ab eo imponit postulat. Secundò, quoniam intelligebat se à Deo creature ad æternam beatitudinem, cuius viam solus noverat, quia illam tanquam finem instituerat, qui solus sufficienter potest ad eam ordinare.

Observant S. Ambrosius et Hilarius in dictum Psalmi locum, Davidem, cùm hanc petitionem fecit, memoriā tenuisse id quod Deus cum antiquis Patribus egit; quibus, quando eos ex Egypto eduxit, ut in terram promissam introduceret, quoniam per desertum erat iter agendum, facileque poterant a recto itineri deviare, columnam illam celebrem nubis et ignis, quæ per diem solis astum temperaret, et noctu viam ostenderet ambulantibus, et tenebras fugare, præstiti. Hocque, inquit Ambrosius, est quod David dixit Psal. 98, 7: *In columnâ nubis loquebatur ad eos.* Per illam enim non minus clare quam si verbis ageret et loqueretur. Hinc etiam illam ante Evangelium David divino instanti Spiritu agnoscit, et exactissime servavit, quando ab his in quos maxima beneficia contulerat, atrocissimis injuriis affactus, et ad mortem quasius, non tamen ipsos ultus est, sed etiam benignissime habuit, dicens Psal. 7, 5: *Si reddidi retrubentibus nisi malitia,* etc. Et alibi eandem sibi ut optimum viae ducam prefeci postulat cum ait Psal. 118, 53: *Legem pone nisi, Domine, viam justificationis tuarum, et exquiramus eam semper: da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.* Primum petit legem, qui sit via ad veram iustitiam et aquitatem tenendum. Ut enim annotavit B. Ambrosius in Psal. 118, Octonario quinti vers. 2, hæc debet esse precipua hominis cura, querere legem, secundum quam sine errore viam vita teneat, per quam justè virat, et ad vitam veram tendat, ad quod institutum expedit illam divinam admonitionem Jer. 6, 16: *Hæc dicit Dominus: State super vias, et videte, et interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, et ambulare in eis, et invenietis refrigerium animabus vestris.* Stare autem super vias est attentissime considerare quenam via tenenda sit. Et certè nullum negotium gravius se potest homini offerre, quād non ad rectam viam tenendum pertinet: si enim ab eâ aberraverit, irreparabile malum incurrit. Propterea huic negotio summa est adhibenda cura magis quam pecunias, et quibusvis rebus seculari. Rectè ergo Deus clamat: *State super vias.* Et quoniam non potest homo à seipso veram viam inventire, hortatur Deus ut interroget et querat ab eo quo illam potest docere Psal. 118, 53: *Interrogate de semitis antiquis, id est, securis et certis, quas antiqui Patres teneuerunt.* David itaque desiderans rectam viam tenere, à Deo postulat ut eam sibi designet et statuat dicens: *Legem pone mihi, Domine, viam justificationis tuarum.* Et rectè quidem ad Deum ipsum recurrit: primò, quia leges imponere proprium est re-

Caterum non tantum petit à Deo, ut legem sibi imponat, sed et postulabat ab eodem intellectum ad eam intelligendum: *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam.* Ut enim demonstrat D. Thomas in 1-2. quest. 90, art. 1: Lex est actus intellectus et rationis illius qui illam imponit: et lex divina est actus quidam intellectus divini: ea autem que ad intellectum divinum pertinent nemo novit, nisi Deus ipse revelet. Lycurgus, Solon aliquis legislatores, quos antiquitas commendavit, cùm leges forebant, carum dem legitimam intelligentiam tradiebant; quoniam erant actus intellectus eorum; quos nemo rectè potest capere, nisi ipsimet eodem explicarent. Multò magis hoc ipsum dicendum est de illo, de quo scriptum est: *Nullus est similis in legislatoribus:* cuius cogitationes tam aliae excelsaque sunt, ut dicat David Psal. 59, 6: *Cogitationibus nūis non est qui similis sit tibi.* Et si quæ sunt hominis, ut inquit Apostolus 1 Cor. 2, 11, *nemo scit, nisi spiritus hominis qui in ipso est;* multò minus ea quæ Dei sunt cognoscet, nisi Spiritus Dei, qui in ipso est, nobis revelet. Id quod Deus ipse demonstrare voluit, quando in monte Sina apparuit Moysi deferens in manu sua legem iucicam, splendente fulgidam, Deut. 33, 2: *Dominus, inquit, de Sina venit, et de Scir-*

ortus est nobis : apparuit de monte Pharan : in dexterā ejus ignea lex. Quem juxta aliquorum sententiam summitor descripsit Ihsaac cap. 5, 5 : *Deus ab Austrō venit, et sanctus de monte Pharan, etc. ; splendor ejus ut lumen erit, cornua in manibus ejus ;* in Hebreo est, *cornua à manibus ejus.* Describit Deum ferentem legem in manu sua et eximios splendoris radios ab eadem manu emittentem, quos cornua vocat, id est, flammam ignis aut radios splendoris ; eo modo quo facies splendida Moysis dicuntur cornuta, quia radii splendoris tanquam pyramides et cornua ab eō procedebant, ut non possint in eam intendere filii Israel. In manu ergo Dei erat lex, et in eadem manu erat lux et claritas : quia sicut lex divina ab ejus manu procedit, ita et lux ad eam intelligendam : et sicut lex divina non potest ad nos nisi ipso operante et agente pervenire ; ita neque possumus legitimam ejus intelligentiam consequi, nisi ab ejus manu et potentia lucis radii ad nos procedant. Sequitur :

VERS. 23. — *QUIS POTEST SCRUTARI VIAS EIUS ? AUT QUIS POTES T EI DICERE : OPERATUS ES INIQUITATEM (1) ?*

— VERS. 24. — *MEMENTO QDQD IGNORE OPUS EJUS DE QO CECINERUNT VIRI (2). Ait neminem posse vias, hoc est,*

(1) *Aut quis, etc? Et, vel ant, quis dicat, (vel dicet, i.e., dicere posset vel ausi, et vel dicet, vel distat?) Operatus es, vel operaris iniuriam? vel potius versetatem?* Haud ita tibi agendum erat. Nulli tenetur suorum factorum rationem reddere, nec in ejus causa quidquam est quod culpari possit : quod si id nobis nunc non apparet, apparebit aliquando. Nemo nisi impudentissimus et blasphemus unquam ausus est illum iniustitiae accusare. Ne ergo tu censes. Castaldo hunc versum cum precedente connectit, et verbi preecl. versus transpositus, utrumque sededit : *Deus quidam doctor incomparabilis major est viribus quam ut ab eo quisquam facti rationem exigat, aut cum iniuste facisse dicat.* (Synopsis.)

(2) *Quid, et cur faciat quae facit.*

De quo. Opere.

CECINERUNT VIRI: vulgare carmen passim usurpatum, et omnium ore tritum videtur intelligere, quo discreta tur opera esse magna, et Deum ab omnibus cognosci, sed quasi procul, et non distincte. (Menochius.)

De Deo, divinisq[ue]a operibus, cecinerunt viri, erudit, insignes philosophi, theologi, prophete. (Tirinus.)

MENTE QDQD IGNORE OPUS EIUS Vulg. legit. נְאָזֶן in significazione hebraica, unde נְאָזֶן errors dicuntur : cùm Syriacum sit, ut mox videbis, נְאָזֶן multus, magnus.

MENTE (ò Job), ut (2 sic accipitur supra v. 10, item cap. 3, v. 12), magnifica (vel amplificata, extollas, predices, opus ejus, vel opera ejus, non accuses, ut nunc facis. Job, de Dei judicis querens, opus Dei innimum videbatur. Alii sie: in memoriam revoca et mente complectere quantumlibet ejus opera; quia quo plus in illis cogitabis, eò magis eu attolleris.

De quo CECINERUNT (val canunt), viri, cruditi et insigne, philosophi, theologi, prophete: sapientes olim carnime proverbiai. Sed וְאָזֶן non tam excellentes, quam miseris et plebeis, homines significat.

QUOD LAUDARENT VIRI JUSTI, quod cecinerunt, etc., unde cantores. Quod homines omni tempore canitici et laudibus celebrarunt, nec tamen unquam Dei operum magnitudinem assequi potuerunt. Quibus viri

opera sive actus Dei perscrutari, vel injustitiae ipsum incusare, cùm sit incurvabilis et ineffabilis ac natura justissimus. Propterea urgeat Jobum ut recordetur se modi captiūs esse, ignorareque mira Dei facta, virosque antiquiores non sic egisse, ut opera Dei scrutarentur aut reprehenderentur, sed cum animi demissione decantarent : *Ne iniquitas prudentia tua, monet Solomon, Prov. 5, 5 : Est enim haec haec arundineus, cui si iniquitas frangitur, immitatemque vulnerat. Innitamus ergo omnes baculo fortissimo, cui eti totis viribus incumbamus, minimè frangetur; innitamus, inquam, fidei Dei omnipotencie, cuius opera adeo sunt sublimia, ut humana ratione comprehendendi non possint.* Unde D. Augustinus, epist. 5 ad Volusianum : *Tota, inquit, ratio facti est potentia facientis, etc. Id quod Apostolus quoque non obscurè insinuat dicens, Ephes. 5, 20 : Qui potens est omnis facere superabundanter quam petimus aut intelligimus, etc.* Si natura opera intelligendo complecti nequimus, qui fieri potest, ut opera illa, qua naturam vincunt, complectamur? *Quomodo ignoras qua sit via spiritus? (inquit Ecclesiastes, cap. 11, 5, et quid ratione compingantur ossa in ventre prestantiis, sic novis opera Dei qui fabricator est omnium. Ignorat homo corporis sui in utero fabricationem, animum ignorat sūnum, nature arcu[m] oculis ignorat, ut S. Augustinus doct, lib. 21 de Civitate Dei; ignorat artificium mille opera, que nisi videret facta, fieri non posse judicaret: persuasus ergo sibi Deum omnipotentem multa et posse facere et fecisse que ipse ignorat, intellectusque adest attingere nequit.* Unde perquam acutæ ac verè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 4 sic infert : *Cujus perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest? Nemo enim bene judicat quod ignorat. Tanto ergo debemus sub ejus iudicis silendo quiescere, quantum et ratione iudiciorum illius nos certius non videare. Sic ille. Vide que notavimus ad cap. 9, vers. 41.*

VERS. 25. — OMNES HOMINES VIDENT EUM, UNUSQUISQUE INTUETUR PROCL (1). Probaturus Elius Deum præfuerunt, quasi à TW princeps ; quod alienus est. οὐδὲν accipiunt in significazione laudandi, locumque sic redditum : *Adevere multa esse opera ejus, et timet laudari eum ab omnibus hominibus.* Alii : *Quod nemp[er] opus (opus) intulit sūt, vel contemplatur, sive intueruntur, homines. Intueri solent, qui scilicet mente desitunt non sūt; vel, intuiti sunt iam omnibus retro seculis. Omnis nota sum opera ejus. Intellegit, vel, 1° mette et tempore-tate variam, ut perceptu ex v. 27, et seq. Synced. gen. Vel, 2° diluvium Noeicum, ut nominatum explicabit inde a v. 27. Quod contemplati sunt mortales, id est, quod totum genus humanaum exprimit est. TW intueri hic et Job. 53, vers. 14, 27, et alia. (Synopsis.)*

(1) Intelligitur hoc de naturali et obscūra cognitione Dei, qui ex creaturis habetur; sicut enim proxime sequitur : *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram, numerus annorum ejus inestimabilis, etc.* (Estius.)

OMNES HOMINES VIDENT EUM. In creaturis et efficiis.

UNUSQUISQUE INTUETUR PROCL. Quia per scalas creaturarum aliquam Dei sed obscuram cognitioem assequitur. (Menochius.)

incognitum esse Jobo, ponit ipsum ab omnibus quidem hominibus naturali lumine videri, hoc est, agnosci : procul tamen, hoc est, exiliter, tenuiter; qualis est notio rerum longè dissimilium, quas prospectu vel intuitu parum discernimus. Et quidem cognitionem hanc asserunt Apostolus, aiens, Rom. 1, 20 : *Invisibilis enim ipsius à creaturā mundi, per ea que facta sunt, intellecta, conspicuntur, semperna quoque ejus virtus et divinitas.* At cognitione illa exigua est, ita ut verba, conspicuntur et evidēt, quibus Apostolus et Elius usi sunt, pro cognoscunt et intelligunt, et modice id quidem, accipienda sint. Nam omnes quidem homines rationis beneficio utentes aliquatenus Deum agnoscere possunt, et cognitione aliquā, saltem tenui et imperfecta, ad eum perlungere, considerantes in creaturis quasi in speculo Creatorem ; in opere artificem quasi in aëgnatim contemplantes : attamen nemo potest illum perficie sicut in se est cognoscere, quemadmodum ea cognoscimus, quia è propinquō vidēmus, nostri oculi proximè objecta; sed cognitione admodum imperfecta, et nimis exigua scientia ; quemadmodum ea quia longè à nobis distat, et quia à longinquō respicimus, admodum tenuiter et imperfecte cognoscimus.

Septuaginta versum hunc ita legunt : *Ὡς ἀρπαγές εἰσὶ ἐντοῦ ἤτοι τριπάναι τοι βρέσται. Οmnis homo videt in ipso quicunque vulnerati sunt mortales.* Cujus

OMNES HOMINES VIDENT EUM, seu cognoscunt, sed procul, et à longe, nem̄ non intuitiva, sed abstractiva cognitione : si nempe velim ut tantum oculo mentis attendere : namp[er] ex fabrica et gubernacione mundi, adeoque ex omnibus operibus ejus ac creaturis, quasi ex certis vestigis, Deus creator agnoscit. (Tirinus.)

Patent omnibus Dei opera, omnium oculis sunt exposita, εἴτε intuetur, scil. נְאָזֶן seu תַּלְעֵד (תַּלְעֵד opus), seu illa opera, לְמִזְבֵּחַ, è longinquā, i.e., in celo; nam in sequentibus inde à v. 27, enarrat Dei opera, que in aere et regionibus coelestibus sunt. Alii è longinquā intelligenti : ex parte illa tantum cognoscunt, et ex posterioribus, ex effectis. Sed malo prius, ut significat, tam eximia esse Dei opera, ut quamvis a nobis longo intervallo distet, tamen vel eminio dissimili se ingenerat, tantumque majestatem venerantur. (Rosemann.)

OMNES VIDENT EUM, i.e., Deum in effectibus; vel illud. Patent omnibus admiranda Dei opera quibus vel misericordia, quibus oculis non data opera claudunt : nemo ad ea non stupet, et ex his auctoris potentiali, sapientiam, etc., coniectat.

UNUSQUISQUE, etc. Hebr.: *Homo (et homo, mortalis, collective, pro, homines, mortales, homo, inquam,) intuetur, vel respicit (sub, illud) emmis, quaquecum emmis, procul, à longe, vel è longinquā.* Hoc varie explicit : 1°. Etiam ex retrospicere temporibus. Nunquam non enim homines sapientes fuerunt qui Dei opera inquietuerunt et admirari sunt. A formatione mundi hucusque.

2°. Significat quod non curvis statim Dei operum magnitudine cognoscendam se exhibeat, nisi quis mente adhibeat, velut è longinquā et altius ea considerans, et abstrusiori cognitione disirens. Quamvis omnes homines opera Dei externa cernant; at non penitus intrispicunt ac capiunt rationes corporum ; ita plerique. 3°. Nunc non proprie vel clare cernuntur opera Dei (ut in vita futura), sed è longinquā, et velut per speculam, 1 Cor. 15, v. 12; ex posterioribus, ex effectis : non

sensus est : *Omnis quidem homines in seipsis vel ex silī insitā vi naturali possunt videre et contemplari Creatorem, à quo vitam et omnia bona recipiunt : maximè autem hoc assequuntur quicunque vulnerati sunt mortales : ex eo enim quid in se intuentur tot vulnera totque miserias in mortem eos pertrahentes, fortis aperint oculos mentis, ut Deum omnium providentissimum liberostorem intueantur. Si pauper es, ipsa pauperie te excitat, ut Deum queras, cui facile est subito honestare pauperem. Si famelius es, ipsa te fames urget, ut ad Deum tendas, qui dum aperit manū suam, dat omnibus escam in tempore opportuno, et implat omne animal benedictione.* Psal. 144, 16. Si infirmus es aut vulneratus, ipsa te vulnera provocat, ut mentem elevet ad Deum, qui parent et sanat, vulnerat et medetur, mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit, 1 Reg. 2, 6; adeoque immensu[m] est ejus charitas, ut providerit cellaria et apothecas congruis remedii refertas ad corporis animi quae vulnera curanda.

VERS. 26. — ECCE DEUS MAGNUS VINCENS SCIENTIAM NOSTRAM : NUMERUS ANNORUM EJUS INESTIMABILIS (1). Ait nos Deum nullo modo posse comprehendere,

intuitiva, sed abstractiva, cognitione : obscūra, per scalas creaturarum. 4° Quidam de diluvio accepit; Intuentur è longinquā, i.e., non memorā nostra jam olīna gestum recordamur. Stupidus est, et digonus cui oculi cernuntur, ut inquebat Plato, qui in sublime oculos non altolit, ut tanti artificis hojas tam absoluē machina sapientiam admiretur. (Synopsis.)

(1) Major quam ut scientia nostra illum comprehendere possimus.

INESTIMABILIS. Est enim Deus aeternus.

Dens multus, amplius, est, scil. תַּלְעֵד, robore et potentia; nec scimus, cognoscimus ejus amplitudinem et potentiam, assequi eam non valamus. Etsi omnes homines ejus opera cernant (v. 25), magnitudinem ejus tamen non comprehendere possumus; infinitis partibus nostrum caput superat. Numerum, annorum ejus quod attinet, non est investigatio, scil. ד, ει, i.e., pergesit annos nequit ejus annorum numerus, aeternus est. Quod eo fine afferit, ut indicet, nullam esse Dei et hominis proportionem, et quoniam Deus aeternus et aeterno sit potest, que nullus temporibus sit finienda, homo vero, quantus sit potest, non tame[m] infinite aut aeterna, sed brevissime, et quae brevi sit peritura, non esse, quod homo Dei operum rationem curiosus inquirat, aut de eo queratur, si quid ibi sibi inquietum, aut quod non placeat faciat. Hic spectant quae de Dei potentia et magnitudine hic dicuntur, ut ex illa justitiam simul colligamus, et nobis persuassim habeamus. Nam ostensum est cum ex postulandi aut contendendi, quasi aliquip injusti faciat. Sunt qui TW נְאָזֶן jungant cum TW נְאָזֶן, nec scimus numerum annorum ejus, nec est ei peresigato, esti ει TW αὐτοῖς subscriptum, quoniam in libris metricis (Psalms, Proverbs and Job) αὐτοῖς non semper distinguuntur. (Rosemann.)

DEUS MAGNUS, etc. Hebr.: *Deus est magnus, amplius, ingens, vel multus, scil. potentia, sapientia et virtus omnibus;* nec scimus, sub, cum, vel, opus ejus, ex v. 24, vel, ejus potentiam et magnitudinem. Ita amplius est ut non cognoscamus; Deus quidam, præstantior est quam ut id intelligamus. At superiori versiculo diverat nomines ejus opera cernere, hic dicit nos ignorare. Rasp.: *Supra dixit nos aliiquid in operibus Dei velut è longinquā cernere; verum plane magnitudinem*

quod reliqua suā oratione persecutor; id probans ex mirabilibus ejus operibus, que cō perīlent, ut probet cum Deo, ut Job optabat, non esse disputandum, neque rationes consiliorum ejus indagandas. *Quis enim (inquit Apostolus, Rom. 11, 34) cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Subjiciamus ergo summe veritati intellectum humiliiter; mysteria vero divina ne scrutemur superbē.* *Mel invenisti (inquit Sapiens, Prov. 25, 16), comedē quod sufficit tibi.* Mella dulcissima sunt divinitatis mysteria; sed quod sufficit comedendum; hoc est, ut exponit interlinealis Glossa, non plus sapientum quam oportet sapere. Dionysius Carthusianus ad eundem locum: *Si mel, inquit, invenisti, id est, Deum contemplari expisti, et Scripturarum dilectionem diligenter degustasti, comedē quod sufficit tibi;* id est, juxta capacitem intellectus tui te refice; neque incomprehensibilita comprehendere nitaris. Item eodem capite, vers. 27, ait Salomon, *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonus, sic qui scrutatur est majestatis opprimit a gloriā.* Opprimitur a majestate et gloriā Dei arroganter scrutatur; ut si stomachus à melle opprimitur, qui mel multum comedit; et si homo ponderi succumbit, qui pondus vires excedens in humeros tollit. Divus Gregorius, lib. 14 Moraliū, cap. 14: *Dulcis, inquit, est requisitio majestatis; sed qui plus hanc scrutari appetit quam humanitas cognitio permittit, ipsa hunc ejus gloria opprimit; quia velut inmoderate sumptu mel perscrutantis sensum, dum non captur, rumpit.* Sic ille. Quemadmodum qui solis splendorē fixis in eum oculis contemplatur, solis ipsis luce nimis obruit et excruciat; sic qui divinitatis radios ardentissimos temerē et insolenter intuetur, coruscant eorum splendore opprimitur. *Altiora te ne quiescieris (inquit Ecclesiastes, cap. 5, 22), et fortiora te ne scrutaris fueris.* Altius nostro intellectu est mysterium Divinitatis et fortius. Non potest parvus intellectus ad altissimum pertingere mysteria;

assequi non possumus, nec millesimam ejus partem, quia humanae menti incomprehensibilis est. Porrò illi **UTI** 17, etsi hic sit *athrach*, jungunt cum sequenti hemisphērio, ut passim fit in tribus, ut supra, v. 7: *Nec scimus numerum annorum ejus, nec est ē investigatio, i.e., nec pervergat potest.* Sed prius malo: Deus a nobis perfectē cognoscere non potest; q. d.: *Mampus est et incomprehensibilis.*

*Numerus, etc. Hbr.: Numerus annorum ejus, (sub non cognoscimus), nec est pervergat; numeri annorum ejus, et non inquisito; numeri annorum ejus, et non, vel nec, investigato, scilicet ei est. Hebraismus est, ubi **γ** et abundat; q. d., numeri annorum ejus nulla est pervergatio. Numerus, etc., investigari nequit, vel infinitus; cuius annorum numero non est pervergatio; vero, si cum numero annorum ejus non est pervergatio; hebr.: *Numerus annorum ejus (i.e., quod attinget ad numerum annorum ejus; nominativus absolute positus), non est ei pervergatio, hebr. et non, etc. Coniunctio servit amplexione consequentis. Alii totum sic redditum: *Eccē Deus immensus est (neque scimus), numerus annorum ejus, et non est pervergatio; eccē, Deus modis omnibus maximus est, ut ignoramus; numerus annorum ejus et viam eum pervergandi.***

(Synopsis.)

rium: imbecillis mens non potest fortissimum capere arcuum.

Duplex autem est causa, cur ad tantum mysterium non pertingamus: altera est in nobis, altera in ipso mysterio. In mysterio est infinita altitudo, que omnem superat intellectum, juxta illud Job 56, 26: *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Id quod David etiam significat, dicens: *Mirabilis facta est scientia tua ex me, id est, pra: me , nam captum meum excedit; confortata est, id est, fortis facta est, et non potero ad eam ascendere, non potero ei prevalere. In nobis vero est causa magna imbecillitatis.* Unde D. Gregorius, lib. 9 Moraliū, cap. 14: *Qui, inquit, in factis Dei rationem non videt, infirmitatē suam considerans, cur non videat rationem videt;* et post pauca ibidem subdit: *Nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret majestatis, etc.*

Sed heus tu, ô Eliu, quid mirum, si magnus Deus sua majestatis magnitudine humanam scientiam et intelligentiam exasperet? longè magis prodigium, quod Deus humiliis et humiliatus vincat scientiam nostram. Multò enim minus admiror, cum Deum nescio, quia se altius elevat, quam quia se humiliavit abjectus: plus stupeo, cum Deus prae humiliitate exanimatus à meis oculis dispareat, quam cum prae altitudine sue majestatis eo subhicitur, quod nec visus, nec scientia mea pertingit. Majus denique signum Dei humiliis profunditas quam Dei altissimi magnitudo. Audiebas huc D. Augustinus, lib. 4 de Trinitate, de cognitione nostre infirmitatis agens: *Scientiam, inquit, terrenum celestium rerum magni estimare solet genus humananum. In quo projecto meliores sunt, qui haic scientiarē præponunt nōssemetipos; laudabiliorque est animus, cui nota est vel infirmitas sua, quam qui cā non respectū viaz siderum scrutatur etiam cognituras, aut qui jam cognitas tenet, ignorans ipse quā via ingredatur ad salutem et firmatatem suam.* Ideo argumentum videatur quandam Thalei factum: *is enim (ut est apud Alciatum in Emblemate centesimo quarto) cū aliquando stellas inspecturus astrolabium in celum intenderet, casu factum ut in foream incideret: tunc subridens ejusdem Thalei filia: Heus, inquit, quā ratione colum intueberis, qui nec terram potis es intueri? Non sunt ergo superbē perscrutantia altiora mysteria; perscrutantia potius sunt humiliator Dei mandata, ut illa exequamur, juxta illud Psalmi 118, 69: In toto corde scrutabor mandata tua; item ibid., v. 34: *Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam, et custodiā illam in toto corde meo.* Quomodo Sapientis postquam dixit, Eccl. 3, 22: *Altiora te ne quiescieris, etc., illicē addit: Sed quā præcepit tibi Dominus, illa cogita semper.* Plura de Dei incomprehensibilitate et incognoscibilitate ejus vide sublimiter apud S. Dionysium Areopagitam, lib. de divinis Nominibus, cap. 1, et mystice Theologice cap. 4 et 4, et ibidem nostras Annotationes.*

NUMERUS ANNORUM EJUS INESTIMABILIS. Periphasis est aternitatis, que tempora omnia sine ullo successu complectitur, sed ad captum nostrum per inestimabi-

bilem annorum numerum explicatur. Ita D. Gregorius, lib. 27 Moraliū, cap. 4: *Dicere utcumque aternitatem voluit, et ipsam aternitatis longitudinem annos vocavit. Cū enim brevitatem temporis dilatare volumus, momenta per horas, horas per dies, dies per menses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo per annum quidam dicere voluit, sed quid diceret latius non inventi; idē, annos sine estimatione numeri multipliciter dicens: Numerus annorum ejus inestimabilis: ut diū ea quā apud se sunt proliza multiplicat, aternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat. Tende itaque oculum in aternitatem, ut vias Deum, vel quando est a principio, vel quousque; et nequaquam finis superior, quia: esse non incipit: nequaquam finis inferior, quia esse non desinit: intra ipsum omniā coangustatur; ipse verò circa omnia sine spatio extendit, sine loco dilatatur, etc. Sic ille. Huic tam salubri considerationi lobet paulo diutius admirando immorari, ut soli Deo aeterno vivere et placere conuescamus.*

Aternus Deus dicitur primò: quia infinito intervallo ante omne tempus imaginable fuit, et infinito intervallo seu infinitis seculis post omne tempus imaginable erit. Conice retrò ante mundum conditum tot myriades seculorum (seculum vero durationem centum annorum) quo sunt arena in omnibus littoribus; quo gutta in omnibus aquis; quo folia in omnibus arboribus; quo grana in omnibus pratis; quo semina in agris; quo pilii in omnibus animalibus: et huic incomprehensibili numero adeo adtollit milliones seculorum, quo pulvilli sunt necessari ad implementum totum universum corporeum (de quo fusé noster Clavus in Sphaeram) adhuc Deus totum illud temporis incomprehensibile spatium, quo nobis videtur possit instar cūjusdam aternitatis, infinitis seculis et seculorum infinitis millionibus antecessere. His adde longè majora; multiplicetur totus iste numerus seculorum intellectu angelico, ratione quadrata vel cubicā, semper ascendendo, quantum per mille annos iste actus repeti potest, adhuc infinito intervallo et infinitis seculis Deus prior et antiquior comprehendetur. Ide dicendum, etiamē tot fiant cubicae multiplicationes ordine recto ascendendo quoniam artus sunt necessariae ad implendum universum. Nullus numerus annorum vel seculorum tam ingens a mente creato retrorsum concepi potest, quin tandem desinat in certum terminum, et ante illum terminum supersint infinita secula, quibus Deus illum terminum antecessere. Ob hanc causam vocatur *Antiquus dierum et primus ac novissimus.* Simili modo concienda aternitas in futurum. Conice in futurum tot milliones seculorum quo modo assignavimus: exactius omnibus illis adhuc restabant ali milliones seculorum, et quidem infiniti, quibus Deus cum sanctis suis regnabit, et dannati apud inferos torquebuntur. Nec post illa mente creatā tanta multitudo seculorum concepi, quin illa exactā et post illam adhuc alia multitudo seculorum infinita non sit subsecuta. Ubi advertendum est, integrum aternitatem, quatenus dicit quondam dura-

omnia absolutè, consideratè ipsius potentia et sapientia, et summa libertate ab aeterno quilibet decernendi: non potest omnia ex suppressione; nempe supposito quod decreatum non praecesserit. Postulat enim ipsius eminentissima aeternitas et immutabilis celstudo, ut omnia que sunt in tempore, et quae non sunt, in sua luce infinita tam perfectè consideraverit, experderit, ponderaverit, atque si infinito tempore de singulis deliberasset et consultasset. Unde facile illi fuit de omnibus et singulis statuere semel et simul que infinito post tempore facienda vel permitteantur erant. In eo id erat necessarium, ne voluntas eius circa aliqua objecta maneret quasi suspensa, quod est imperfectionis. Quare nulla est in eo acutum intellectus voluntatis successio. Quod semel cogitat aut videt semper cogitat et videt: quem semel amat, semper amat; sed pro eo tempore quo erat amabilis; nempe pro tempore status gratia: quem semel odit, semper odit, non absolute, sed pro tempore quo odio dignus est: pro alio vero tempore, quo amore dignus est, ilium amat. Hi autem, qui nostre modo concipiuntur in Deo existunt ab aeterno, non cessant proprie, nec extinguuntur, neque de novo emergunt vel elicuntur, sed manifeste invariabiles respectu objecti pro certo tempore, quo objecta in certo statu existunt, et pro illo tempore quo in eis statu existent vel existentur.

Tertio Deus dicitur *aeternus* tanquam supra aeternitatem, et ut causa aeternitatis in creaturam: ipse enim suo potissimum, assiduo et immutabili influxu, quo omnia creat et conservat, est causa cur mundus, angeli et homines in aeternum sint permanentes et durantur una cum statu glorio vel damnacionis. Denique res omnes suam durationem, atatis mensuram, spatia vivendi et essendi, tempus nascendi et moriendi, pro sua qualibet conditione ac natura ab ipso accepterunt, ut pulchre docet S. Dionysius lib. de divinis Nominibus, cap. 10. Vide quoque Lessium, lib. 4 de Perfectionibus divinis, et Drexelium nostrum in Opusculo de Aeternitate.

VERS. 27. — QUI AUERT STILLAS PLUVIAE (1), ET EP-

(1) Id est, in altum tollit, scilicet per vapores. Vel sensus est: Serenitatem inducit post pluviam.

AD INSTAR GURGITUM, quasi subtilis ceci catarcis, et ad instar fuvi, aut gurgitis aquis erumpentes.

(Menochius.)

QDA, vel nam (vel quam, vel ipsa quidem), invenit (vel prohibet, vel prohibetur, vel substrahit), scilicet è mari, et trahit in sublimem, ministrat contrahit, vel detrahit) stillas, vel guttas, aquarum, i. e., vapores quibus generatur stilla aquarum, cum vult. Invenit autem vel extenuat stillas aquae, et dum è mari vapores resolvit qui in sublimem ascendent, et dum in inferiora decidunt, non simul omnes, sed stillatim, non sine miraculo, et si vulgare videatur. Pluviam non cum impetu, sed guttatis, quasi subtraheundo numerans, aut ministrante detrahens (quod 27 ampliatio indicat), dimittit. Quidam hoc ad imbrum penitentiam et siccitatem referunt; sed malo, sicut subtinus videatur, ad solationem vaporum in sublimem per calorem radiorum solis; sic enim, iuxta philosophos, generatur pluvia ex aquis marinis, etc.

ET EFFUNDIS IMBRES, etc., etc., aliquant pluviam in vaporum suum, quidam ad diluvium hoc comma et praecedens referunt, locumque sic reddunt: Nam subra-

FUNDIT IMBRES AD INSTAR GURGITUM: — VERS. 28. — QUI DE NUBIBUS FLUENT (1), QUE PRATEXUNT CUNTA

hi stillas aquarum, id est, aquas in nubibus suo loco continet, ne in orbem terrarum perrumpant, ut olim fecerunt; sic ostendit ne mundo quidem inesse aeternitatem, sed soli Deo, qui pro arbitrio suo eam communicat: *Quae fundebant pluviam ad calamitatem eius*, id est, diluvium quod immisit terris ad eventandum orbem. Reliqui lege hoc, sicut et praecedens, comma de pluvia accipiunt. *Stillant vel, stillabunt, effundent, fluant, colligant, eliquid, sub vel, nubes, quarum mox meminit;* vel, *aque illa in sublimi regatae* pluviam ad vaporēm sub, nubis; i. e., pluviam factam ad vaporēm, quem subduxit in medianum regiom eis; q. d.: Aliquando in summā siccitate eductor vapor humidus, unde generatur pluvia copiosa. *Vel, ad nubes (sive nubes) ejus, i. e., ex nube ejus, de scilicet, benevolio nubis a Deo suscitata.* Ad vaporēm ejus, i. e., quando excitat vapores. Dicit, elquant, ut afflitus de generatione pluviae, *est ita factus, confusus, excolatus, funditus, ut supra Job. 28. 1. Diebus de minera, quando, igne soluta et liquata, confutur purgatrum igne, funditurque per canales, hie transfluit ad pluviam, venustà metaphorā, quia Deus ad eundem modum extrahit aquas aquarum, quia liquantur in vase, et deinde effunduntur. Alii: *Et rursus stillant in pluviam propter nubem ejus, quae rursus fundit pluviam ex vase suo coacum, quae fundit pluviam post nubem ejus,* q. d.: Postquam nubem ex illis vaporibus erexit, tunc alias calamitatis, hic accipitur ut Gen. 2, 6, ita postulante sententia hijs loci. 5 autem valit post. ut Gen. 7, 4, 10, num. 55, 55. Castalio totum versum sic reddit: *Nam eo aquae guttas eliciente, funditur ex ejus vase pluvia.* Alii sic: *Quia abscondit stilla aquarum, colligant pluviam ex vaporum suum;* i. e.: *Quoniam Deus indecum solvens abscondit ab ea et resectat guttas aquarum, aquae ista colligant, i. e., resoluunt, pluviam in vaporum suum unde orta erat; et rursum enim pluvia ex ascendente vaporibus, et rursus in eodem resoluta, aleb ut perpetua hie sit reciprocatio. Quidam volunt hoc versus contraria opinio. Deum sepe contineat pluviam, et saxe copiose effundere, utroque modo famem inducere. Bona pars interpretrecte recte intelligit, Deum nunc aquarum stillas auferre, cum estum summum vel siccitatem in levitate; nunc vero pluvias per nubes excolatas immittentes largitis. R. Levit. 25, in principio versis, expunit cum: quando Deus aquarum stillas prohibet, cum summis astis est aut siccitas, repente pluviam mittit. Sed malo 29 pro ratione sumit, ut, cum dixisset: *Ecce, Deus magnus est,* quo velut propositio erat, confirmare incipiat, ex Dei operibus ipsius magnitudinem, sapientiam et providentiam; unde simul justificabitur, quod erat institutum. Nam ostensio magnitudinis, tollerare omnis, causa expostionandi aut contendendi, quasi aliquod iniuste faciat. Hoc autem usque ad finem penè sequentiis capituli, ubi insinuus erit et admirandus Eli. Incipit ex Dei operibus quae in sublimi sunt, ut pluvias, tonitrus, etc., quae sanè sunt a Job et sociis auctorum ad summam pertinent et sapientiam Dei ostendent. Nam eti philosophorum causas affere, constat sum, et tamen associati sunt quomodo haec Deus faciat certis temporibus et locis et hominibus, ut expedire judicat, etc. Et haec vulgariter nobis proponit Spiritus sanctus, ut cum negue horum ratione videamus, etc., colligamus non esse nobis in altiora Dei judicis temeritatem. Quidam hoc ad imbrum penitentiam et siccitatem referunt; sed malo, sicut subtinus videatur, ad solationem vaporum in sublimem per calorem radiorum solis; sic enim, iuxta philosophos, generatur pluvia ex aquis marinis, etc.**

(1) Resoluntur enim nubes, quia, vel nubes, stillant (sub aqua) è nubibus, quia stillant nubes, quia (nempe pluviam) stillant nubes, quiaque ita sunt certi, i. e., nubes in celis. Quia fuerint superiores nubes (de

DESUPER. Postquam de incomprehensibili scientia Dei egit, ad ejus opera transit, proferens exemplum ariditatis et pluvie, quod in superioribus quoque presertim cap. 26, vers. 8, et cap. 28, vers. 26, expensum est; cuius perfectam cognitionem hominibus non constringere rationibus multis asseritur: ut ex hoc patet exactam diuinorum operum notitiam à mortalibus minime parari, et proinde à curiosis eorum discussione abstinentendum esse. Eodem argumento usus est Siracides dicens, Ecli. 1, 2: *Arenam maris, et pluvie guttas et die seculi quis dinumerabit?* etc. prolat impossibilem esse divina Sapientia cognitionem argumento à minore ad majus. Si enim res finitas et terminatas certi numeris et mensuris definire nequaquam possumus, quia ratione poterimus brevi circumscriptione modo nostra effectibus infinitum atque immensum Dei sapientiam investigare? Tantè igit pluvie nobis innumerabiles sunt, licet finite; numerantur autem à Deo solo. Unde Septuaginta hunc locum ita vertit: *Αριγαντες δι αέρα επιφυτευομένης λαβετε. Numerabiles autem ει στίλει πλυνε.* Ubi S. Chrysostomus scientiam et prudenter notat. Quia quo loco videtur nulli colligi posse, ut pluvia guttes scientiam humanam significent; que licet haberi possit; humana enim est et finita; non tam habent omnis et habeat etiam quae non habent, si cum divinitate compararetur, non secundis erit, ac si pluvia guttes cum fluminibus conferatur. Pluviae nimrū stilus sunt sapientia nostra. Quare Moyses in Deuteronomio, cap. 32, 2: *Concrescat, inquit, ut pluvia doctrina mea, fiat ut vos eloquion meum, quasi imber super herbas, et quasi stilus super gramina.* Enī stilus pluviae, et rursus in eodem resoluta, aleb ut perpetua hie sit reciprocatio. Quidam volunt hoc versus contraria opinio. Deum sepe contineat pluviam, et saxe copiose effundere, utroque modo famem inducere. Bona pars interpretrecte recte intelligit, Deum nunc aquarum stillas auferre, cum estum summum vel siccitatem in levitate; nunc vero pluvias per nubes excolatas immittentes largitis. R. Levit. 25, in principio versis, expunit cum: quando Deus aquarum stillas prohibet, cum summis astis est aut siccitas, repente pluviam mittit. Sed malo 29 pro ratione sumit, ut, cum dixisset: *Ecce, Deus magnus est,* quo velut propositio erat, confirmare incipiat, ex Dei operibus ipsius magnitudinem, sapientiam et providentiam; unde simul justificabitur, quod erat institutum. Nam eti philosophorum causas affere, constat sum, et tamen associati sunt quomodo haec Deus faciat certis temporibus et locis et hominibus, ut expedire judicat, etc. Et haec vulgariter nobis proponit Spiritus sanctus, ut cum negue horum ratione videamus, etc., colligamus non esse nobis in altiora Dei judicis temeritatem. Quidam hoc ad imbrum penitentiam et siccitatem referunt; sed malo, sicut subtinus videatur, ad solationem vaporum in sublimem per calorem radiorum solis; sic enim, iuxta philosophos, generatur pluvia ex aquis marinis, etc.

(1) Sep̄ aliás animadvertisimus, Hebreis familiares nubes has phrasēs. Deo tribuum quoddam tentorū genitū, circumfusis undique nubibus constans, que ob luminis aspectu illum removent. Hebreus: *Si intellegit quis expansione mibis, quae est velut crebro tentorū eius.* Quid admiratione magis dignum quam vastum illud tentorū ex nubibus, solo maiestatis illius unde circumclusus, conflatus?

(Calmet.)

Insuper num intelligat, scilicet homo, quisquam, expansiones nubis? Num potest aliquis intelligere quomodo nubes expandant, et suspendant aqua guttas? Aut quis intelligat strepitus tentorū ejus? i. e., nubium, que ob tentorū vice videntur, vid. Ps. 18, 12, 101, 3, 147, 8. Quis intelligat quomodo proferantur terribiles tonitrus, ex nubibus audiū? *Πνεύμα* sunt frugores, strepitus, a τηνεύμα, ruga cum fratre, Πνεύμα, 39, 7, Isa. 22, 2, Zaclar. 4, 7. (Rossmuth.)

An intelligit (vel insuper on intelligat, sive intelligit, insuper vel veritatem) si intelligat, vel intellexerit, si etiam consideret, si modo advertat, sub, homo, ex eo quod processit v. 24. Si quis etiam animadvertisit. An quis possit etiam intelligere, etiamne novit, jam vero quae perspectu expansions, vel extensiones (vel dimensiones) nubis, sive nubium? Quād longe sese illa expandit, quād imbrum fundit, aut quād totum. Alii, differentias, sive varietates, nubis, sive meteum, egregii sensu; que omnes nubium differentias intelligunt, et earum rationem, cur alias inanis sint, alii fundant pluviam, sive placidam sive vehementem, rem, alii nivem, pruinam, ventos, tonitrua gignunt? Quomodo ex eadem materia et formâ, cum vapores de terra aut mari attollantur, tantu varietas, etc. Ita haec admirauntur simili et tremendo. Leguntur τετράπλει per ω, sed ubique in nostris exemplaribus legitur per ω.

Quia TENTORUM sunt, premunt, vel frugores, vel strepitus (et fremunt, tonitrus, elevations, repeate, num, intelligit) tentorū, sive internaculi (vel firmamentum, vel in agario) sunt velut ejus? etc., nubis scilicet; vel Dei, i. e., in nube. Periphrasis a simil. Sie Psal. 18, 12. Nubium, que dicuntur esse Deo vice tentorū, in quo deo velut habentur videtur, cum illae admiranda sunt et tremenda. Leguntur τετράπλει per ω, sed ubique in nostris exemplaribus legitur per ω.

(2) Ecce, extendit, vel expandit (scilicet Deus) super eum, vel ipsum, nempe, hominem, vel, super eum, sive ipsum, nempe nubem. Non placet, quia ω est fenus, at affixum in ω mase. Alii: Ob id, i. e.: Ob id immittit calorem, ut educat vapores. Alii, propter ilium, sub, vaporē. Alii: Ibis (scilicet mari) super expandit. Alii: Ante se, circa se lucem suam. Nempe vel pluvias, que lux vocatur, quod pluvia descensu dicitur illustrare, et tenebras nubis discutantur. Hoc et Chalcidius sequitur, expandit super eum, nubem scilicet, pluviam suam. Vel 2° radius solares, quo expandit super terram. Lucem solarem, quam super nubem expandit, ut et a discussa et dispersa serena inducatur; cuius contrarium infra sequitur, super nubes tegit lucem; ino et hoc versu, radices maris tegit. Solis

(Synopsis.)

quasi tectus et inclusus appare soleat, ut narratur in Exodo : *Gloria Domini apparuit in nube; adeo ut Regius vates quasi ovantis nobile spectaculum laude et predicatione consecutus exclamariit Psal. 67, 35 : Magis nescientia ejus in nubibus.* Quam magnificantiam ab aeterno Patre in veteri lege patefactam tantum abest ut Filius novo in Testamento immunitus putandus sit, ut etiam cumularetur : nam in sua gloriissimam Transfiguratione, ubi eluxit *magnifica gloria*, ut D. Petrus testis oculatus prodidit, pro regifico instructu et splendore eximiae pompe grande veluti et blattum adhuc conopeum roseum nubis, non divinitatem minus quam argentea luce radiantem. Et cum victor remearet in celum dominata morte, erebisque spoliatus, non leonibus, ut quidam in Capitolium, non elephantis, ut alii, nec ut communis triumphantum mos fuit, insignibus equis in Empyreum est inventus; sed *nubes suscepit eum*; et, quod subtiliter fuit notatum a S. Chrysostomo, paternum currum deligere voluit iam toties ad divitiae usurparum, ad indicandum augustissimam dignitatem. Inde quoque ad decrutorum magnum diem et tribunal universitatis cum gloria et maiestate in nubibus est venturus, ut Evangelium moneretur.

Non solum autem Deus in signum majestatis exten- dit nubes quasi tentorium suum; verum etiam ad defensionem et protectionem suorum, quemadmodum in sacro hymno David cecinist, Psal. 104, 59 : *Expandit nubes in protectionem eorum*, vel, ut verit S. Ambrosius, ad protegendum eos. Quam nubes vates Purpureus recte nominat protectionem, S. Hieronymus verit ex Hebreo tentorium, aliud umbraculum. Paraphrases Chaldaeus : *Expandit*, inquit, tentorium suum in nubibus tanquam velamen. In libro Sapientie dicitur velamentum dicti, in Graeco οὐρανός, operimentum, presidium, munimen, et tutela. Et alias vocal πλεύρας επιτάξας, περιπορτηματα et magnificum peregrinationis hospitium, castris videlicet positis sub aurea nube veluti regio conopeo, internicantibus lenter radiis ut argenteis bullis gemmeoque fulgore. Addit eamdem ipsam nubem exhibuisse solem ἀστέρας: noster interpres verit sine lesu, hoc est, innocuum, non aestu molestum, non caloris magnitudine gravem, non telis

radii in nubes diffunduntur, earamque densitate et opacitate obtunduntur. Vel 5° fulgor, quod facit emere è nube. Synecdoche generis.

CARDINES QUOCUM MARIS OPERIET, et radices maris tegit, tequit, operit, operit, rursus nube obtegit, etc., vel nubibus. Operit, nempe vapor, i.e., vapores copiosus consurgit è mari propter radios solis, unde fit pluvia. Alii, tegit, nempe luce ita, i.e., fulgure, penetrante scilicet per aquas maris. Maris autem meminit, quia vastum est, et tamen totum, quum Deo visum fuerit, nubibus tegitur. Sed quid hic *radices maris*? Resp. 4° Fundus sive abyssus maris. 2° Superficies maris, quam sic vocat, ob fluctus vagos qui in diversa secundunq; more radicis. 3° Terra, cui incumbunt maria, quam imbribus humectat et obtegit. 4° Extrema maris littora et ultimi fines. Tegit radices, etc., i.e., totum maris ambitum. Simil *radicum maris* meminit quod aqua maris sint velut radices nubium, quia illis materiam unde gigantur suppeditant.

(Synopsis.)

diei, ut cum Lucretio dicam, pestem et perniciem adferentem. Eadem enim nubes, que armatas copias Israelis comitabantur, in modum ignae columnae angelorum manu figurata, et previa dux erat longi et periculosis itineris, ordinesque antecedebat; et super omnem exercitum latè intenta erat; quam Salomon sit legiones Hebraeorum *civizas, obumbrasse*; et amdemque annos omnino quadrangula per deserti anfractus ab ardore solis Dei populum defendisse produnt Hebrei. Cum verò cum delectis equitibus Pharaon et numerosa milita manu pia castra insequeretur, et Aegypti crudelitatem ahelarent, nec animos curiosi stidentes alia ratione posse restinguere, nisi omnium intercione videbentur; angelus nubem à castrorum principiis ad extrema deduxit, interque instructas Aegyptorum copias atque Hebraeorum expandit, sic ut hostium non modo vis atque ferrum, verum etiam aspectus arceretur. De qua nube illud Davidis intelligendum putat Bellarminus, Psal. 104, 39 : *Expandit nubes in protectionem eorum.* Erat enim ut praetentum vallum, quod Nilace ille furce celo minantes nullā vi et machinatione frangeret potuerunt.

Mysticè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 6 : *Ex tendit, inquit, nubes Dominus, dum ministri suis viam prædicacionis aperiens, eos in mundi latitudinem circumquaque diffudit.* Benè autem dictum est : Quasi tentorium suum. Tentorium quippe in itinere poni solet. Et cum *Prædicatores sancti in mundum militant iter Domini faciunt*; unde scriptum est, Malach. 5, 1 : *Ecco mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te.* Et unde *rursum per Psalmistam dicitur Psal. 67, 5*: *Iter facie ei qui ascendit super occasum.* Iter quippe per eos agit, dum humanis cordibus eorum se eloquo infundit. Atque in hoc itinere tentoria Dei sunt hæc eadem corda sanctorum, quibus quasi in viâ quiescendo tegitur, dum per hæc ad mentes hominum venient agit quod dispositus, et non videtur. Hinc est quid simus omnis synagoga tentorium vocatur, cum cessasse à prædicatione sacerdotes Dominus per Jeremiam queritur dicens, Jer. 10, 20 : Non est qui extendat ultra tentorium meum, et erigit pelles meas. *Hinc rursum de exterminatione ejus dicitur, Thren. 2, 6*: Dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est bernaculum suum. Quia enim in unius populi culta tunica Dominus inter homines latuit, evundem sibi populum tentorium vocevit. Unde et rectè nunc nubes iste ejus tentorium dicuntur : quia ad nos Deus per gratiam veniens, intra prædicatorum suorum mentes operitur. An Paulus ejus tentorium non erat, cum ab Iherusalem per circuitum usque ad Illyricum ad corda mortalium rationis, in ejus mente Dominus quiescebat? Nubes quippe erat hominibus, tentorium Deo : quia quem prædicando infundebat audientibus, hanc invisibiliter in mente reliquerat. Idem rursus dum catenæ vincit Romanos petere. Paulus occupatus mundum, latens in ejus pectora quasi sub tentorio ibat Deus : quia et occultus videri non poterat, et per verba prædicationis proditus iter inchoate gratia sine cessatione pergebat. Ita S. Gregorius. Ecce quomodo Paulus non solum per naturam, sed

etiam ex vinculorum colligatione infirmus, tamen presente Deo, ac in ejus pectora quasi sub domestico tentorio degente, ibat Romanum, inde velut à capite de bellaturus mundum. Notanda verò ratio præsentie Dei : *quia iter, inquit, inchoate gratia sine cessatione pergebat.* Mirum enim videri poterat, quomodo collegatus homo in ipso cursu prædicationis non prædebutur vinculis? et tamen ratio admirationem tollit; quia scilicet in ejus pectora tanquam sub tentorio ibat Deus, non solum interiora confirmans, sed etiam exteriora complanans, atque adeo, quasi nihil obstaret iter prædicationis, sine cessatione pergebat.

Huc spectare videtur doctum Isaie emblemum, qui cum vellet apostolicos viros quadam symbolo exprimere, nubes volantes oratione suâ pinxit, atque in bono, ut aiunt, lumine collocavit : cimicu illorum videret promptum et paratum animum ad Dei nutum et voluntatem, ut non minus quam beati spiritus ferre alia videantur; cum pice mentis admirandam magnitudinem, cum eximie viri charitatis sese late ad omnium bonum et salutem effundentis, cum beneficam voluntatem, quam labor nullus atque defatigatio retardare queat in tuendis hominum animis, et promovendis ad felicitatem, illius tamque excellentis virtutis specie obstupescat rogat, Isaie 60, 8 : *Qui sunt isti, qui ut nubes volunt?* quales tandem illi sunt? homines dicam, an heroes de numero celestium genitorum, qui non tantum una contenti civitate atque provinciâ sacro impetu volatique feruntur, ut per omnes mundi plagas aureum doctrine imbre et sanctimonie fluenta spargant, sese totos cum Apostolo impendant et superimpendant, inflammato omnes studio et aquante celos charitate juven? S. Ambrosius, lib. I Officiorum, locum hunc Prophetæ de voluntate ad celestia interpretatur : et Platonis etiam theologiā quidam adferunt de animo vi atque naturâ, que, cum exuit perturbationes adversus dominiam rationem incitatas, et copit cum virtutibus habere commercium, producit, inquit illi Academice principes, ex sese penas, quibus in colum tollitur, inhibique divinis rebus. Et certè ob eamdem ipsam rationem D. Thomas in Epistolam ad Hebreos viro sanctos appellari nubes in divinis monumentis ait. Sed idem Plato in Phaedro Deo Opt. Max. προφέτος ἡγεμών, currum volucrem attribuit, cum à divinis Litteris id fuisset mutatus, ut vult Justinus Martyr in Parenthetico : et, opinor, ejus latè patentem et in onnes partes fusam providentiam voluit innuere. Attinget enim, ut ait Salomon, Sap. 8, 1, à fine usque ad finem, mirumque in modum semper immotus in perpetuo veluti cursest et voluat, ut bene de omni hominum genere merearunt. Ad cuius ex exemplum accommodantes viri apostolici, magno quodam simu amoris totius mundi regione complexi, evolare ad omnes gestum, atque animas si fieri posset, omnes secum in celum evolare. Sic Theodoreus in Cantica monet, Isaiam longè ante propiscientem sanctos Apostolos, tanquam aligeros quosdam universum orbem terrarum pervolantes magna voce clamasse : *Qui sunt isti, qui ut nubes vo-*

tant? Talis fuit D. Paulus omni lande superior, cujus ardor immensa charitatis unius Judeæ finibus contigeri non potuit, sed cupidus omnium salutis et felicitatis, ut nubes volans adit Corinthum, in Peloponnesum, in Macedonian; irrigat Asia; urbes atque Europe; lustrat Hispaniam; insulis quoque per Aegeum mare sparsis Evangelii lucem impertitur; in Italianum cataphæum celestium honorum indecit; pluit undique aureum imbre religiosis et sanctatis. O mirificam nubem! quā sol magnus ad mortalia bonum altè sustulit, et umeris illuminavit, atque, ut sequitur, fecit eam fulgurare lumine suo despicer, id est, miraculus coruscare. *Quid enim sentire fulgura* (inquit S. Gregorius, lib. cap. 6), *nisi miracula debemus?* de quibus per Psalmistam dicitur : Fulgura multiplicabis, et turbabis eos, Psal. 17, 15. *Per has ergo nubes lumine suo despicer fulgurata:* quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculus illustrat. Cimicu nubes iste verbis pluunt, cimicu miraculus vim coruscæ lucis operant, extremos etiam mundi terminos in divino amore convertant. Unde rectè subditur : Cardines quoque maris operant, Omnipotens enim Deus coruscantibus nubibus cardines maris operant; quia cardinibus prædicatorum miraculus ad fidem etiam terminos mundi perduxerat. Ecce enim penè cœcularum jam genitum corda penetravit : ecce et una fide orientis limitem occidentisque conjunxit.

VERS. 51. — PER HEC ENIM JUDICAT POPULOS, ET DAT ESCAS MULTIS MORTALIBUS. Id est, per nubes et pluvias, per fulgura et tonitrua et similia mille, Deus hominibus calamitates adferit et commoditates, signibus suppliciis et insontium meritis mercedem rependens. Notum enim est pluvias è nubibus effusis aliquando quidem homines puniri; non raro verò etiam recreari et alii; et ex hisdem nunc copiam, nunc inopiam existere. Hujus rei varia Deus documenta præbuit. Primum, cum rupis cœli cataractas Noetico seculo mundum delevit; et deinde Aegyptios grandine affixit. De cœlo quoque contra Sisaram dimicatum esse dicitur. Quin et tonante cœlo perterriti atque fugati fuerunt Palæstini; ita ut quedam arma Dei in nubibus dicantur esse reposita; de cubus vide infra, cap. 58, vers. 22. Viciissim etiam per nubes Deus hominibus alimenta præbet, dum ex illis opportunos effundit imbre, et exhibilat barharum viriditatem terra, hominum etiam animos confirmat et exhibilat. Ita Sanctus.

Mysticè S. Gregorius, lib. 27 Moralium, cap. 6 : *Per haec, inquit, ministrum verba prædicatorum, id est, guttas nubium, per haec fulgura miraculorum Deus populos judicat; quia eorum corda terra ad penitentiam vocat : nam diu superna audiunt, diu mira, opera attendunt, mox ad corda sua redunt, et se de antecœcis prævictibus affligentes eterna tormenta pertineant.* Sed per easdem nubes, per quas terror infingitur, etiam esca datur : quia magna prædicatores dispensatio est, ut sic sciunt superbientium mentes affligere, ut etiam afflictas noverint consolationis eloquio nutritre; quatenus et peccantes de aeternis suppli-

cis terrent, et paucientes de superne regni gaudii pa-
scunt, etc.

VERS. 52. — IN MANIBUS ABSCONDIT LUCEN,
ET PRECIPIT EI UT RURSUS UT ADVENIAT (1). —

(1) Lucem habet in potestate, eam subtrahit cum
vult, emittit etiam cum ei visum fuerit. (Menochius.)
In manibus suis, sive apud se, cum vult abscondit
lucem, ne nobis apparcat, verbi gratia, per noctem, per
densas nubes, per subtractionem radiorum miraculosam,
ut fecit Exod. 10, in Egypto, et Matth. 27, in
Passione Christi. (Tirinus.)

Obscurissimus locus, in quo explicando vix dous interpres conscientes reperias. Recensuit Schultenius duodecim variis explicationibus, qui numerus recentiorum interpretum locum tantum valde angari possit. Nos quidem in hoc loco tractando ita versabimur, ut primum eius, qui nobis simplicissimum videatur, et quem in versione expressissimum, sensus rationem reddamus, deinde vero interpretationes nonnullas alias, que ceteris videant potiores, breviter recenteas. Versus 52 hemisticchium prius cum A. Schultenio significat secundum: *Manibus ambabus amici est*. Unde redit ad ipsum: *Manibus ambabus amici sunt*. Per manus operantur, proliqtice contra eos qui et occurrit; osculari amicis suis possessionem suam et timplis quoque Chaldeus versus 52 sic vertit: *Propter rapinam manum probat plaustrum, et precipit ei ut descendat proper oranter*. Per **בְּמַנְשָׁן** manus rapaces significari opinatus est, **תִּשְׁכַּח** cepit pro **מַנְשָׁן**, ut supra, v. 50 et **תִּשְׁכַּח** de intercessione. Ad versus 53 est triplice targum: *¶ Qui obsecrat socio, contra eum zelus et ira (Dei) ascendit. ¶ Operantur legi quisquam cum socio, evanulant eum iracundiam, conique facilius altius ascendet. ¶ Amicitia cum amicis suis ascendet*. *¶ Amicitia cum amicis suis ascendet, et in occurrence, i.e., quem locum tangere debeat, amandat Deum fulmen in eum quem feriri vult, locum. Verbum **תִּשְׁכַּח** cum **בְּ** persone constructum esse inquingere si aliquid exceptendum, notum, vid., e. g., Genos. 28, 6, Nab. 1, 14, Esth. 4, 17; 2 Paral. 19, 9. In **תִּשְׁכַּח** suffixum femininum referendum est ad cognitum nominis **תִּשְׁכַּח** etiquae synonymum **תִּשְׁכַּח** ut Genes. 2, 15, suffixum femininum in **תִּשְׁכַּח** non ad proximum precedet, **בְּ**, sed ad synonymum **תִּשְׁכַּח** pertinet; conf. Glassi Philoi, S., p. 483, ed. Dath., versus 55, bene nota ab Alen-Esra, descriptio aurum signatur imbris, de quo antea, in terris australibus fore cum tempestate et tonitruis coniuncti: *Amicitia cum eo, imbre, fragor ejus, scil. nubis imbrifera, tonitus pluviae proximum indicat*. **תִּשְׁכַּח** caput hic codem quo Exod. 32, 17, Mich. 4, 9, occurrit, *strepitus, fragoris*, significare. Hemisticchium alterum, repetito ante ipsum verbo **תִּשְׁכַּח**, sic redditus: *Amicitia pecus etiam de ascende, i. e., contra fulminem intercessione*, i. e., contra fulminem ipsa Deus intercepit ordinavit omnem religiosum Numinis cultorem, quem tali haec ferre non sinunt, ut contra superbos et in Deum contumaciam excendant, quod in verso 53 dictum arbitrari, ita, de ejus sententia, interpretando: *Amicitia de clanger ejus, rubescit flammam nasi, contra clamum, i. e., deum de frager ejus tonans inflammationem nasi contra clamum*. *¶ Crebra, inquit, mentio **תִּשְׁכַּח** nasi, ubi de procellis fulminantibus agitur*. Sicut Ps. 18, 9, **תִּשְׁכַּח**, *Ascendit fumus in nube ejus, et ignis ex ore ejus caputus habebat*. **תִּשְׁכַּח** in zelo et arsū indignationis protum, Origo, collato Arabicu, intensissime rubet, inflammatum fuit rubedine. A **שְׁדָךְ** descendit **שְׁדָךְ** per latere ad formam **תִּשְׁכַּח**, pro quo ex videntiis quiescit, atque et haec existere potest, **תִּשְׁכַּח**, cuius significatio invariata manet in regime. Formula hanc **תִּשְׁכַּח**, *rubedo flammata nisi olim obtinuisse, dubitari nequit*. Separatis habes Ezech. 55, 11: *Pro naso et pro zelo tuo flammante Juncites Ps. 79, 15. Quare **תִּשְׁכַּח** nascus ducus iratum, ambribit ut ignis **תִּשְׁכַּח** subnasus inflammatu*. Extremum **תִּשְׁכַּח** his admisit non aliud patitur, quam *eminentem et celsum, sive verticem, sive hominem*. Utique aptum vocabulum. Numis, summa ferunt fulmina montes. Tale quid et Elium insursum patens ad Iob nimis altos illos spiritus comprehendens, eumque ad palmas supplices redigendum. Verum Schultenio sententia, **תִּשְׁכַּח** in statu constructo rubedine, flammam ira vertendam esse, obstet, quod **תִּשְׁכַּח** per segol, forma stasis absolute est, in statu regumini foret **תִּשְׁכַּח** per zero. Quoniam nec probare possumus, quod Jo. Ad. Tingstadii Supplementum, ad Lex. Hebr., p. 75, versus 55 sic veritatem nos facit Deus cogitationem suas (ex usu Chaldaico numeris 71, quo et Ps. 139, 2, 17, legitur), zelum, ire, in inquietudinem. **תִּשְׁכַּח** monet derivandum esse ab **תִּשְׁכַּח**, i. e., quae egit. Preceptandum ei erat **תִּשְׁכַּח**, quod h. l. unus de Diesi codex a prima manu exhibet, vid. eins Scholasticus, p. 425, et olm in pluribus codicibus extitisse, Alexandrinus, Symmachus et Syri interpretationes argunt, que omnes, ut in sensu exprimento inter se discrepant, in eo tamem consentant, ut inquietudinem significant exprimunt. **תִּשְׁכַּח** legendum arbitratur et J. P. Berg in Specim. Animadvers. ad ver-*

telligi posse ait, vel ut verba per interrogacionem legamus? Num de ejus creatione cum aliquo consilium iniuit? numque Deus de possessione sua, et quemadmodum ad zelum et indignationem commotus inustos puniat? (Symmachus enim habet: **ξένος της οὐρανού**, cum sodali consilia communica?). Vel sic: Deus harum rerum cognitionem amicis imperit, ut ejus sapientiam, non autem que inusta sunt, possideant. Hieronymus in ea hujus libri versione, quam ipse a magistro Illebari adiutus concinnavit, duos hosce versus in bunc modum est interpretatus: *In manibus abscondit lucem, et precipit ei ut rursus ut adveniat; annuntiat de ea amico suo, quod possidit ejus sit, et ad eam possit ascendere*. Versus 52 intellexit, ut Theodorus, de die noctis vicestantie, parvum aperte his que processere et sequuntur. Syrus: *Per manus operantur, proliqtice contra eos qui et occurrit; osculari amicis suis possessionem suam et timplis quoque Chaldeus versus 52 sic vertit: Propter rapinam manum probat plaustrum, et precipit ei ut descendat proper oranter*. Per **בְּמַנְשָׁן** manus rapaces significari opinatus est, **תִּשְׁכַּח** cepit pro **מַנְשָׁן**, ut supra, v. 50 et **תִּשְׁכַּח** de intercessione. Ad versus 53 est triplice targum: *¶ Qui operatur contra eum zelus et ira (Dei) ascendit. ¶ Operantur legi quisquam cum socio, evanulant eum iracundiam, conique facilius altius ascendet. ¶ Amicitia cum amicis suis ascendet, et in occurrence, i.e., quem locum tangere debeat, amandat Deum fulmen in eum quem feriri vult, locum. Verbum **תִּשְׁכַּח** cum **בְּ** persone constructum esse inquingere si aliquid exceptendum, notum, vid., e. g., Genos. 28, 6, Nab. 1, 14, Esth. 4, 17; 2 Paral. 19, 9. In **תִּשְׁכַּח** suffixum femininum referendum est ad cognitum nominis **תִּשְׁכַּח** etiquae synonymum **תִּשְׁכַּח** ut Genes. 2, 15, suffixum femininum in **תִּשְׁכַּח** non ad proximum precedet, **בְּ**, sed ad synonymum **תִּשְׁכַּח** pertinet; conf. Glassi Philoi, S., p. 483, ed. Dath., versus 55, bene nota ab Alen-Esra, descriptio aurum signatur imbris, de quo antea, in terris australibus fore cum tempestate et tonitruis coniuncti: *Amicitia cum eo, imbre, fragor ejus, scil. nubis imbrifera, tonitus pluviae proximum indicat*. **תִּשְׁכַּח** caput hic codem quo Exod. 32, 17, Mich. 4, 9, occurrit, *strepitus, fragoris*, significare. Hemisticchium alterum, repetito ante ipsum verbo **תִּשְׁכַּח**, sic redditus: *Amicitia pecus etiam de ascende, i. e., contra fulminem intercessione*, i. e., contra fulminem ipsa Deus intercepit ordinavit omnem religiosum Numinis cultorem, quem tali haec ferre non sinunt, ut contra superbos et in Deum contumaciam excendant, quod in verso 53 dictum arbitrari, ita, de ejus sententia, interpretando: *Amicitia de clanger ejus, rubescit flammam nasi, contra clamum, i. e., deum de frager ejus tonans inflammationem nasi contra clamum*. *¶ Crebra, inquit, mentio **תִּשְׁכַּח** nasi, ubi de procellis fulminantibus agitur*. Sicut Ps. 18, 9, **תִּשְׁכַּח**, *Ascendit fumus in nube ejus, et ignis ex ore ejus caputus habebat*. **תִּשְׁכַּח** in zelo et arsū indignationis protum, Origo, collato Arabicu, intensissime rubet, inflammatum fuit rubedine. A **שְׁדָךְ** descendit **שְׁדָךְ** per latere ad formam **תִּשְׁכַּח**, pro quo ex videntiis quiescit, atque et haec existere potest, **תִּשְׁכַּח**, cuius significatio invariata manet in regime. Formula hanc **תִּשְׁכַּח**, *rubedo flammata nisi olim obtinuisse, dubitari nequit*. Separatis habes Ezech. 55, 11: *Pro naso et pro zelo tuo flammante Juncites Ps. 79, 15. Quare **תִּשְׁכַּח** nascus ducus iratum, ambribit ut ignis **תִּשְׁכַּח** subnasus inflammatu*. Extremum **תִּשְׁכַּח** his admisit non aliud patitur, quam *eminentem et celsum, sive verticem, sive hominem*. Utique aptum vocabulum. Numis, summa ferunt fulmina montes. Tale quid et Elium insursum patens ad Iob nimis altos illos spiritus comprehendens, eumque ad palmas supplices redigendum. Verum Schultenio sententia, **תִּשְׁכַּח** in statu constructo rubedine, flammam ira vertendam esse, obstet, quod **תִּשְׁכַּח** per segol, forma stasis absolute est, in statu regumini foret **תִּשְׁכַּח** per zero. Quoniam nec probare possumus, quod Jo. Ad. Tingstadii Supplementum, ad Lex. Hebr., p. 75, versus 55 sic veritatem nos facit Deus cogitationem suas (ex usu Chaldaico numeris 71, quo et Ps. 139, 2, 17, legitur), zelum, ire, in inquietudinem. **תִּשְׁכַּח** monet derivandum esse ab **תִּשְׁכַּח**, i. e., quae egit. Preceptandum ei erat **תִּשְׁכַּח**, quod h. l. unus de Diesi codex a prima manu exhibet, vid. eins Scholasticus, p. 425, et olm in pluribus codicibus extitisse, Alexandrinus, Symmachus et Syri interpretationes argunt, que omnes, ut in sensu exprimento inter se discrepant, in eo tamem consentant, ut inquietudinem significant exprimunt. **תִּשְׁכַּח** legendum arbitratur et J. P. Berg in Specim. Animadvers. ad ver-*

QUOD POSSESSIO EIUS SIT, ET AD EAM POSSIT ASCENDERE sionem tentonic. Schultenianae hujus libri interpretationis p. 263. Ex ejus sententiâ, postquam Elius vers. 27, 28, Deum imbrictorem descripsisset, post pauca v. 29, interposita, inde à v. 50, usque ad finem capituli Dei fulgoratoris imaginem sistit. Atque duos quidem versus postremos ita censem interpretandas: *Modo operi fulgor, modo iubet refudare. Protectus ab illo amicus suus exaudientur in iniquis*. Ita exponit interalia, ex Arabicu loquendi uso, quo nomina sexus adhibentur in significantiis his, qui sunt queque ricibus, per intervalla, intermissionesque accidunt vel extendit. Ut Elius hoc dicat: *alterius vicibus operi fulgor, jubetque **תִּשְׁכַּח***, h. e. **תִּשְׁכַּח**, altera sive *super eo*, scil. homine (v. 28), *coquitationem suam* (**תִּשְׁכַּח** ex usu Chaldaico, ut Ps. 139, 2, 17), **תִּשְׁכַּח** reperio ante **בְּ**, et *super pecude*, **תִּשְׁכַּח** *אֲלֵה* etiam super *quod ascendit scil.*, e terra, ut verbum **תִּשְׁכַּח** sep̄ de plantis, que è terra producent dicunt, vid. Genes. 40, 10. Deuter. 29, 22, Isai. 5, 6, Osee. 10, 8, *la homine, pecude, plantaque*, omnis revera universitas significetur, cui sumnum numero per tempestates et tonitrua, quae in illam decrevit, annuntiat. Sed participium **תִּשְׁכַּח** ut substantivum absoluto de plantis usurpari dubium. (Rossmuller.)

(1) De nube scilicet ut luce, et serenitate.

Quoniam rossassio eius srt. Quod ejus causa nubes movantur, aquas etiam in ejus communione effundant, eique serviant.

ET AD EAM POSSIT ASCENDERE. VITA INNOCENTI, et precebus, quibus etiam temporalia conceduntur, et datur ut justus quadammodo ascendat ad nubes, aut lucem, easque in usum suum promat, aut si stat ut voluerit, et fieri usum. (Menochius.)

ANNUCIAT DE EA LUCE AMICO SUO. Id est, amicis suis imperit, ut fecit Israelites Exod. 10, vers. 25, *eo quod possidet illorum sit*, et jus habeant ad lucem, quasi ad propriam hereditatem, nam propterea illos, et lucem, et alia omnia Deus creavit: unde et *ad eam ascendere possunt*, seu pertingere, et compotes illis fieri, tunc in presenti, tunc in futura vita. Nam haec non tam ad litteram de lumine naturali, quam allegoricè, de lumine fidei, et gratiae: et analogice, de lumine glorie, sanctus Gregorius, sanctus Thomas, et alii patres et doctores interpretantur. (Tirinus.)

Le bruit clatant de son tonnerre, ou de sa trompette, annonce que le trésor de sa colère est prêt à fondre sur l'iniquité. Pour entendre parfaitement ce qu'en dirent Elius, il faut expliquer ce qu'il dit de la lumière dans le verset précédent, de celle des éclairs, comme nous l'avons fait dans le trentième verset. Voici sa pensée.

Dieu paraît couvrir de sa main la lumière cachée dans les nuées, tant elles sont alors sombres et affreuses; et il paraît ôter sa main, pour la laisser briller, tant elles deviennent majestueuses par les éclairs, qui partent de leur sein. Je me sers de cette expression, mettre la main devant la lumière, ou l'ôter, parce que les ténèbres et les éclairs s'entrevoient de si près, et d'une manière si prompte, qu'on dirait que Dieu ne fait qu'opposer, ou retirer sa main, pour faire cette étonnante vicissitude.

Mais ce n'est pas seulement cette formidable unité, et cette lumiére des éclairs encore plus formidables, qui doit rendre les hommes attentifs. C'est le bruit clatant et menaçant du tonnerre, qui doit les pénétrer de respect et de crainte. Cette voix leur apprend qu'il y a au-dessus de leur tête un magasin de traits, qui sont prêts d'être lancés contre eux. Elles les avertit que le trésor de la colère divine est plein; que sa patience ne peut soutenir plus longtemps que l'injustice soit impunie; mais qu'avant le dernier châtiment, il le fâche perdre par une trompette plus perçante, et plus capable de répandre la terreur et l'affroi, que celle qui annonce les jugements des princes de la terre.

(Duguet.)

mo septimo, in passione Christi: rursumque ubi voluerit splendidum solis iubar terra restituere, vel post noctem reducturus diem, vel post tempestatem redituras serenitatem, ex ipsius precepto, decreto et ordinatione post occultationem iterum sese mortali bus ostentat. Eadem porrör lucem quasi possessionem propriam suis Dens amicis promittit et annuntiat, dicisque illos visuros esse post tenebras lucem, et ad illam reversurus esse fortunam, ex quâ prius ad modicum tempus excederant. In luce enim non sotûm intelligitur illud quod proprius sonat, sed etiam quod in ea metaphoricu sensu significatur, nempe quidquid latum et optabile est. Est autem theologicum id quod Eliu his ultimis verbis insinuat, dum ex aspectibili luce sese ad lucem immensam, divinam et eternam effert; ad quam Dei amicos ascenderem posse testatur. Et quidem appositi: nam solus lux nobilissima, que mundum exhilarat, foveat, illuminat, idoneis rerum divinarum contemplatoribus usui maximo est ad ascensum in divina, quibus immortalis animus illustratur et pascitur, uti pulchre docet S. Dionysius Areopagita, lib. de divinis Nominibus, cap. 4.

Potest item versus iste ultimus sic accipi, quasi Deus moneat amicum suum fidelem, quid sol lucens, sive claram lucidum, sit possessio, hoc est, locus possessionis ejus: quia locum illum gloriae Beatorum destinavit, ad quem bonis operibus paratus ascensum. Et pro ecclesi fabricâ illâ, que tenebrarum expers est, uti decet locum divine lucis consoritum decreatum.

Potest denique sic versus idem explanari, quasi Deus annuntiat amico sive homini gratia divina illustrato, quod lux solis pertinet ad possessionem sive opes suas. Nam sicut, qui male agit, odit lucem, ut non arguantur ejus opera; ita è contrario, qui rectè agit, amat et querit lucem ut rem sibi congruentem; cui aptè dicitur, posse ad illam ascendere, hoc est, ad loca conspicua profire, ubi lux affluit, ut ex ipso discernatur a peccatoribus, qui latebras exquirunt, et hominum conspectum, conscientia carpente, refugiantur.

Allegorice luci ac soli comparari labor potest, ut sicut corpore oculo ad videndum necessaria lux est, sic et mentis oculo labor, ut virtutum actiones attinentiae possit; quod eleganter his verbis explicat Philo Judaeus, lib. de Sacrificiis Abelis et Caini, dicens: Labor inter precipua bona numerandus, bellum cum voluptate gerit perpetuum: humen enim, si verum dicendum est, omnis felicitatis omnisque virtutis principium hominibus Deus declaravit; sine quo nihil honestum apud mortales esse invenies. Nam sicut sine luce videre non possumus, quia nec colores, nec oculi ad videndum sufficiunt: hanc enim eeu vinculum natura preparavit, quo coaptetur colori oculus: nam in tenebris neuter suam vim exercit, codem modo animalia oculus nullam virtutis actionem potest attrectare, nisi à labore eeu luce adjutus. Quam ingenti luce perfunditur qui laborat! quantis tenebris obsidetur qui otium querit, labore fugit! Et cui non grata lux, non gratus sol? cur igitur non sit et labor, qui

rum, quia in manibus suis absconderat lucem, promplumque erat illi, quoties libuisset, et abscondere et aperire gloriam suam. Sed cur id tunc potissimum præsterit sequentia verba declarant:

ANNUNTIAT DE EA AMICO SUO, QUOD POSSESSIO EIUS SIT, etc. Nam ut annuntiat amicis suis de hac sue glorie luce, quod possidere eam et ad eam ascendere possent, idèo gloriatus apparuit; idèo divinitatis sue viae voluti radios quosdam emittere; idèo Petrum, Jacobum et Joannem testes glorie sue esse voluit; mirum, ut ita suorum spem erigeret, et qui ipsum dum sequi vellent, intelligentem posse se post laborem et crucis tolerantiam ejusmodi gloriam adipisci. Electo enim et dilecto (inquit S. Bernardus ad Fratres de Monte Dei) aliquando vicissim lumen quodam vultus Dei ostenditur; sicut lucem clausum in manibus patet et latet ad arbitrium tenetis: ut per hoc quod quasi in transuerso vel in pecto permittit videre, inardescat animus ait plenam possessionem lumine eterni et hereditatem plene visionis Dei: cui ut innotescat aliquatenus id quod ei deest, nonnunquam quasi pertransiens gratia perstringit sensu amantis, et eripit ipsum sibi, et rapit in diem, qui est à tumultu rerum ad gaudia silentia, et pro modulo suo ad momentum, ad punctum id, ipsum ostendens et videndum sicut est; interim etiam et ipsum efficit in ipsum, ut sit modo sicut illud est. Ubi cùm diciderit quid intersit inter mundum et immundum, redditur sibi, et remittitur ad mundum cor, ad visionem, ad aptandum animum, ad similitudinem: ut si aliquando rursus admittatur, sit purior adhuc ad videndum, et stabilius ad frumentum. Nusquam enim se melius comprehendit modus humanae imperfectionis quam in lumine vultus Dei, in speculo divinae visionis. Ubi in die qui est, plus et plus videns quid sibi deest, emendat in dies similitudine quidquid deliquit dissimilitudine, similitudine etiæ appropinquans, à quo longe factus est per dissimilitudinem. Et sic expressio visionem expressior semper similitudo comunitat.

Tropologice luci ac soli comparari labor potest, ut sicut corpore oculo ad videndum necessaria lux est, sic et mentis oculo labor, ut virtutum actiones attinentiae possit; quod eleganter his verbis explicat Philo Judaeus, lib. de Sacrificiis Abelis et Caini, dicens: Labor inter precipua bona numerandus, bellum cum voluptate gerit perpetuum: humen enim, si verum dicendum est, omnis felicitatis omnisque virtutis principium hominibus Deus declaravit; sine quo nihil honestum apud mortales esse invenies. Nam sicut sine luce videre non possumus, quia nec colores, nec oculi ad videndum sufficiunt: hanc enim eeu vinculum natura preparavit, quo coaptetur colori oculus: nam in tenebris neuter suam vim exercit, codem modo animalia oculus nullam virtutis actionem potest attrectare, nisi à labore eeu luce adjutus. Quam ingenti luce perfunditur qui laborat! quantis tenebris obsidetur qui otium querit, labore fugit! Et cui non grata lux, non gratus sol? cur igitur non sit et labor, qui

mentis lux et quidam sol est? Praecelle profectò Eliu potentiam Dei effercens ait illum in manibus suis lucem abscondere, eique rursus præcipere ut adveniret; hoc est, ut exponit S. Thomas hic, « per opera virtutis sue facit, ut quandoque lux solis et stellarum nubibus occultetur; sed quia haec occulta non est perpetua, sed ad tempus, præcipit et ut rursus adveniat, videlicet descendenteribus nubibus.» Diceres et homines in manibus suis lucem abscondere et lucem ostendere: nam dum laborando operi manum admoveant, lucem ostendunt; si otio torpeant, abscondunt: aut certè tunc abscondunt lucem cum operantur quidem, sed labores suos tegunt, tegunt operam, nolunt videri. Lucem certè in manibus habent laborantes, quia ipsi luce perfuntrant dum laborant, et exterius quoque luce perfundunt dum videntur.

Hinc intelligimus quid sibi illa Davidis verba velint, ubi de se ipso ait, Psal. 77, 72: *Et pavit eos in innocentia cordis sui;* et in intellectus manum suarum deduxit eos. Itane vero intellectus manus inest, inest lux? Utique prædicta luce sunt manus, quia lucem laborantum quin et spectatorum manus immittunt, dum qui præstent operi manus admoveant, et manus laborant. Numquid etiam Christus operum luce preditas esse manus volunt, cùm illis lucernas affixit? Sint, inquit, Luce 12, 35, *lumbi vestri præcincti, et lucerna in manibz*

CAPUT XXXVII.

1. Super hoc expavit cor meum, et emotum est de loco suo.

2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, et sonum de ore illius precedentem.

3. Subter omnes celos ipse considerat, et lumen illius super terminos terræ.

4. Post eum rugiet sonitus, tonabit vox magnitudinis suæ; et non investigabitur, cum audita fuerit vox ejus.

5. Tonabit Deus in voce suâ mirabiliter, qui facit magna et inscrutabila;

6. Qui præcipit nivi ut descendat in terram, et hie mis pluvias, et imbris fortitudinis suæ;

7. Qui in manu omnium hominum signat, ut novent singuli opera sua.

8. Ingredietur bestia latibulum, et in antro suo morabitur.

9. Ab interioribus egreditur tempestas, et ab arcu frigus.

10. Flante Deo concrescit gelu, et rursus latissima funduntur aquæ.

11. Frumentum desiderat nubes, et nubes spargunt lumen suum:

vestris. Que verba sic ad nostram mentem interpretatur B. Gregorius, hom. 15 in Evangelia: «Lucernas ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus; de quibus profectò operibus Dominus dicit: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificant Patrem vestrum qui in celis est.* » Caret hac luce, caret hisce lucernis, qui otio torpet, desidet atque socioribus laboris hostis indormit. Lux manibus et operibus inest luce gravidus labor, ut non abs te tandem cum sole cognitionem nemquam labo habere videatur, ut exoriens ad laborandum homines evocet, requiem ubi abiurit concedat. Fulchirè Richardus Victorinus explicans illa verba Ecclesiastæ, cap. 4, 5: *Quo laborat sub sole,* ait: «Fortassis simpliciter accipientem est, quia homines in hac mundi parte inferiore degentes desperi solis lumen accipiunt, et ad agenda opera usibus humanis necessaria illuminantur, ut vivant; siue scriptum est: *Ortus est sol, et exhibet horum ad opus suum et ad operationem suam usque ad vesperam.* » Invitat igitur ad laborem mortales omnes sol dum oritur, refrigerium ubi recesserit permisum. Sed hic laboris et solis nexus tacitè hoc etiam indicat, laborem laborantibus lucem immittere, ut ex Philone dicebamus.

CAPITRE XXXVII.

1. Tout ce que je viens de dire n'est qu'une faible peinture de la grandeur et de la puissance de Dieu; et c'est pour cela que mon cœur est saisi d'effroi, et qu'il sort comme hors de lui-même, dans la terreur que lui imprime cette suprême majesté.

2. Pour vous pénétrer vous-même, ô Job, de cette crainte salutaire, écoutez avec une profonde attention sa voix terribles, et les sons épouvantables qui sortent de sa bouche, et qui se font entendre par l'éclat de son tonnerre.

3. Il considère lui-même tout ce qui se passe sous le ciel, et il répand sa lumière jusqu'aux extrémités de la terre, en faisant briller ses éclairs depuis un bout jusqu'à l'autre.

4. Quand l'éclair aura paru, un grand bruit s'élèvera après lui, il tonnera par la voix de sa grandeur; et après ménus qu'on aura entendu sa voix, on ne pourra la comprendre, ni savoir comment elle se forme, ni ce qu'elle exprime.

5. Bien se rendra ainsi admirable par la voix de son tonnerre. C'est lui qui fait des choses grandes et impénétrables à l'esprit humain;

6. Qui commande à la neige de descendre sur la terre, et qui fait tomber les pluies abondantes de l'hiver, et les eaux impénétrables des grands orages.

7. C'est lui qui, durant les orages, met comme un sceau sur la main de tous les hommes, afin qu'ils cessent de travailler à la terre, et qu'ils reconnaissent tous que leurs œuvres ne se font que par l'ordre du Seigneur.

8. C'est par ce même ordre que la bête rentrera alors dans sa tanière, et qu'elle demeurera dans sa cave;

9. Que la tempête sortira des lieux les plus cachés du midi, et le froid, des vents d'aquilon.

10. La glace se forme au souffle de Dieu; et le même souffle la faisant refondre, les eaux se répandent ensuite dans une grande abondance.

11. Le frontement désire les eaux qui tombent des nuées, et les nuées répandent leur lumière, en répandant des pluies accompagnées d'éclairs.